

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

12-4
april
2003

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

De nijverheid

Beeld aan de linkerkant van een winkel in de Kerkstraat 32 te 's-Hertogenbosch. Het gaat hier duidelijk om de spoorweg-nijverheid. De herkomst van dit beeld is echter een raadsel. De werklust van de bijen werd reeds in de oudheid geprezen, zodat deze nijvere insecten dan ook vanaf het pre-industrieel stadium, onder de vorm van een bijenkorf met bijen, als zinnebeeld voor de handwerksnijverheid naar voren werden geschoven. Tijdens het industrieel stadium fungeerden ze dan weer onder de vorm van een bijenkorf met tandwiel e.d. als zinnebeeld voor de gehele (of een specifieke) nijverheid. Na WO-I tenslotte, verdwenen ze uit de symbolische voorstellingen van de nijverheid, wegens de toenemende overschakeling op mechanische arbeid; alleen het tandwiel bleef als symbool.

Paul Adriaansen: *Zeg het met bijen*, pag. 206 (ISBN 90 6174 815 1).

Van de redactie

'April doet wat hij wil', maar ik hoop wel dat deze aprilmaand onze bijen welgezind zal zijn en niet al te guur en schraal zal uitpakken. Ik hoop op feestelijk bloeiende fruitbomen en rijkstuivende wilgen tegen een strakblauwe hemel in een koesterende zon. Zo ongeveer.

Er zijn immers dit voorjaar al genoeg sombere berichten over volken die het niet gehaald hebben, hoewel we aan de andere kant zeker niet moeten vergeten dat er gelukkig ook heel veel imkers zijn, waarbij alle volken wel goed en gezond de winter zijn uitgekomen. Toch is het belangrijk om duidelijkheid te krijgen over de omvang van de schade, om hoeveel volken het werkelijk gaat, en om een idee te krijgen van de eventuele samenhangen met verschillende soorten varroabestrijding.

Piet Jager en Romee van der Zee hebben daartoe een enquête gemaakt, die in het midden van het blad zit en gemakkelijk los te halen is. Ik wil u van harte maar ook dringend uitnodigen om aan deze enquête mee te doen ook wanneer uw bijen geen schade hebben geleden. Ik wens u een mooi voorjaar.

Astrid Schoots

Residuen in honing	Marcel Simon en Jaap Kerkvliet	99
Nieuws van PPO Bijen	C. Smeekens en T. Blacquièr	101
Plant en bij		
Tuinieren met verwachtingen	Guus Witmond	102
Imkerervaringen in april	Jacques Sauren	103
Bijenplant in beeld	Arjen Neve	104
Solitaire bijen	Pieter van Breugel	106
Cursief	Rik Oldeven	107
Van imker tot imker	Ko Zoet	108
Foto van de maand	Rob van Leeuwen	110
Praktijk		
Antwoord uit de praktijk	M.J. van Iersel	111
Raafvernieuwing	Peter Elshout	111
De lezer schrijft		
Voorjaarsdracht met extra vliegbijen P. van Raemdonck		112
Wonderlijke waarnemingen		
Tegenstribbelende koningin	Jaap Duijvetter	113
Nieuws van Schier		
Teeltstation Schier weer vlot op gang		115
Gezondheid		
Homeopathie bij bijensteken	Ad Vermaas	116
Overlarven en teeltstations		
Carnicabevruchtigingsstation Oost-Nederland 2003		117
Carnicabevruchtigingsstation Lemmer		117
Carnicalijnen van de verschillende Duitse eilanden		118
Overlarven carnica		119
Overlarven bij de LLTB		119
Buckfast Belangen Verenigd		119
Korte berichten		
Nieuws van het VCI	Gerrit Freije	120
Organisaties		
ABTB Bij gepraat (15)		120
LLTB LLTB schenk bomen		121
VBBN: Boekje 'Korfvlechten'		122
ZLTO: Verslag studiedag ZLTO		122
Familieberichten		124
Kalender		125
Cursussen		126

Residuen in honing

Marcel Simon en Jaap Kerkvliet

Op 10 en 11 oktober 2002 vond in Celle, Duitsland, een door Apimondia georganiseerd symposium plaats over 'Preventie van Residuen in Honing'.

Ziekten en parasieten bezorgen het bijenhouden over de hele wereld grote problemen. Ter bestrijding worden tal van producten gebruikt, waaronder antibiotica en middelen tegen de varroa-mijt. Daarnaast komen bijen in contact met pesticiden, die als gewasbescherming worden toegepast. Er bestaat dan ook in veel landen een toenemende zorg over residuen van deze middelen in de honing.

De consument koopt het eindproduct honing, nadat het een cyclus heeft doorgemaakt van nectar via bij, imker, honinghandel, verpakkingindustrie tot bijvoorbeeld de supermarkt.

De ongeveer 300 deelnemers aan dit symposium waren medewerkers van diverse onderzoeksinstituten, honinghandelaren, beroeps- en hobbyimkers uit de hele wereld.

Het systeem van controle op honingkwaliteit wordt wereldwijd steeds uitgebreider; zo zijn er de Codex Alimentarius, Europese regelgeving en nationale wetten. Het aantal parameters, waarop de honing wordt gecontroleerd, is van acht in 1980 gestegen naar vijftien in 2002.

In Europees verband streeft men naar eenheid: zo moeten de nationale wetgevingen van de EU-landen vóór 1 augustus 2003 zijn aangepast aan de nieuwe EU-richtlijn voor honing. Het betreft dan bijvoorbeeld de vraag: wat is honing, welke samenstelling, eigenschappen etc., kortom, het gaat om de honingkwaliteit. Voor pesticiden en antibiotica bestaat gedeeltelijk EU-wetgeving, maar niet in alle Europese landen worden dezelfde limieten (Maximal Residue Level) aan residuen in honing gesteld.

Wel bestaat in EU-verband een Rapid Alert System voor voedsel en diervoeding, waardoor snel gegevens over een bepaald product kunnen worden rondgestuurd als zich bijvoorbeeld een probleem voordoet.

Regelgeving van groot belang

Dat er een goede regelgeving nodig is blijkt wel uit de gegevens, die door sprekers uit diverse honingproducerende landen werden verstrekt.

De grootste problemen worden ondervonden met residuen van antibiotica, met name streptomycine en

chlooramfenicol. Beide stoffen worden buiten de EU gebruikt voor de bestrijding van Amerikaans vuilbloed (AVB). In de EU-landen is het gebruik echter streng verboden: er geldt een zogenaamde nul-tolerantie voor residuen van deze stoffen in honing: er mag helemaal niets inzitten. De EU ziet deze stoffen als een te groot risico voor de volksgezondheid. Daar de methoden van onderzoek steeds nauwkeuriger worden, kunnen tegenwoordig uiterst kleine hoeveelheden van deze stoffen worden opgespoord. Vandaar de roep vanuit de industrie en vanuit enkele honingproducerende landen om een norm of in ieder geval een actiegrens, waaronder geen actie tegen het product wordt ondernomen.

Enkele cijfers

Voor het gebruik van antibiotica in niet EU-landen tegen AVB maakt dat honing soms ontoelaatbaar hoge residugehaltes vertoont (tabel 1). Met name honing uit landen als China (inmiddels importverbod in EU en VS), Argentinië, Cuba, Mexico, (Spanje) en Roemenië vertoont veel positieve monsters. Zo vond het onderzoeksinstituut in Bremen van de 3.000 recent onderzochte monsters importhoning 50% positief op streptomycine, terwijl cijfers voor andere antibiotica nog dramatischer waren. Een Vlaams onderzoeker van een overheidslaboratorium meldde dat van de 8.000 monsters importhoning 30% positief was op sulfathiazol, een eveneens niet toegelaten middel tegen AVB. Dit alles doet de bijenhouderij geen goed (tabel 2). Franse onderzoekers noemen nog hogere percentages, maar hun gepresenteerde gegevens zijn niet duidelijk. Bij deze verwijzen wij ook naar het artikel in BIJEN van de heer K.M. Jonker: *Het voorkomen van residuen in honing* (zie BIJEN 11(10): 274-275 (2002)). Daar wordt nog iets dieper ingegaan op de regelgeving.

Vergoeding

De vergoeding voor imkers bij geleden schade door AVB blijkt in de verschillende landen ook nogal te verschillen. En dat geldt ook voor de uitvoering van een structurele jaarlijkse bemonstering van honing uit de voederkrans. In het ene land betaalt de imker alles, in het andere wordt door de overheid of door bijvoorbeeld EU-subsidie een gehele of gedeeltelijke vergoeding gegeven. Het maakt natuurlijk wel veel uit of in een land 100-250 AVB uitbraken per jaar plaats vinden, zoals in Engeland; 250-300, zoals in Duitsland; 400, zoals in Oostenrijk, of minder dan 10, zoals in

Tabel 1: Residuen van enkele antibiotica en sulfapreparaten in importhoning; samenvatting van onderzoek in Duitsland en België

Onderzochte antibiotica en sulfapreparaten	Aantal onderzochte Monsters importhoning	Aantal positieve monsters in %	Limiet in België in micro-gram/kg
Antibiotica:			
Streptomycine	ca 3.000	40-50	100 *)
Tetracyclines (oxytetracycline en chloortetracycline e.a.)	ca 3.000	30-50	20
Chlooramfenicol	ca 2.000	20	0,1 **)
Honing uit diverse landen			
Chlooramfenicol	ca 300	66	
Honing uit China			
Sulfapreparaten:			
Sulfathiazol	ca 8.000	20-30	20

*) Met ingang van 1 januari 2003 is de limiet in België 50 microgram/kg, m.i.v. 1-7-2003 wordt de limiet verlaagd naar 20 microgram/kg

**) In Europees verband wordt 0,3 microgram/kg gehanteerd

Nederland. De aantallen imkers in een land zijn daarbij uiteraard van belang. Hoeveel uitbraken zullen er wel niet in China zijn met zo'n 6.000.000 volken!

Behandeling van AVB besmette bijenvolken

Het imkeren zonder toepassing van drugs, waar men natuurlijk aan zou moeten denken om residuen te voorkomen, zou voor een hobbyimker nog wel te doen zijn, maar is voor de beroepsimker op het ogenblik te arbeidsintensief. Wel wordt er gestudeerd op alternatieve methoden.

Een onderzoeker uit de Oekraïne zocht het in een op voeding berustende methode, maar dan zonder antibiotica.

Twee sprekers (Von der Ohe uit Duitsland en Hansen uit Denemarken) hielden een pleidooi voor het in leven laten van besmette volken (met uitzondering van volken met ernstige klinische symptomen) door de bijen af te schudden in lege kasten, c.q. met slechts raampjes met voorbouw, en ze daarin als hongerswerm te behandelen. De achterblijvende raten worden wel vernietigd.

Een veelbelovende detectiemethode van AVB kwam uit Engeland (Waite). Een door haar ontwikkeld

Tabel 2. Vergelijking van residuen in honing die in België is geproduceerd met die in geïmporteerde honing.

Onderzochte antibiotica en sulfapreparaten	Aantal onderzochte monsters		Percentage positieve monsters	
	België	import	België	Import
Streptomycine	248	108	1,6	47,2
Tetracyclines	72	98	2,8	29,6
Chlooramfenicol	93	85	0	47,1
Sulfathiazol	72	98	4,2	31,6

apparaat kan in het veld gebruikt worden om snel AVB te kunnen vaststellen.

Het symposium maakte duidelijk dat onderzoek naar een betere bestrijding van AVB, maar ook van de varroamijt, op diverse fronten wordt gedaan. Het werd echter ook duidelijk dat het gemak van de beroepsimker in de belangrijke honingproducerende landen voorlopig nog wordt gediend met het gebruik van antibiotica tegen AVB.

Bestrijdingsmiddelen tegen de varroamijt kwamen minder ter sprake, maar de residuen daarvan zijn meer in was terug te vinden. Reden waarom dan ook het advies gegeven werd om gebruikte raat sneller op te ruimen. Honing uit jonge raat zou zelfs beter smaken.

Nieuwe analysemethoden

Op het symposium werd een aantal snelle en goedkope testmethoden gepresenteerd voor het vaststellen van residuen van antibiotica in honing. De methoden hebben nog wel last van enkele kinderziekten maar het ziet er naar uit dat die snel verdwenen zullen zijn. Hierdoor wordt het onderzoek naar residuen van antibiotica veel goedkoper.

Binnenkort komen engelstalige samenvattingen van de lezingen die gehouden zijn via het Internet ter beschikking (www.apimondia.org) zodat belangstellenden uitgebreid kennis kunnen nemen van de gepresenteerde resultaten op dit interessante symposium.

Duits en Belgisch onderzoek (C. Lüllmann, Quality Services International, Bremen resp. W. Reybroeck, Departement Kwaliteit Dierlijke Producten en Transformatietechnologie – Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek (DVK-CLO), Melle, Gent).

Bestrijding varroamijt in het voorjaar

Bij een niet te zware aantasting is het verwijderen van gesloten darrenbroed in het voorjaar en de zomer een goede mogelijkheid om de varroamijten te bestrijden. De toename van het aantal varroamijten in het bijenvolk is voor een belangrijk deel afhankelijk van de omvang van het darrenbroed. In darrenbroed komen tot twaalf maal meer mijten voor dan in werksterbroed. Ook de vermeerdering van de mijten gaat veel sneller in het darrenbroed. Door de langere gesloten broedperiode kan een varroavrouwtje vijf   zes nakomelingen produceren in darrenbroed, in werksterbroed is dat   n, hooguit twee.

Er zijn diverse mogelijkheden om de darrenraten te gebruiken. Men kan gebruik maken van een lege raat, darrenkunstraat, of een honingkammeraam in een broedkamer waaraan men aan de onderkant van de onderlat darrenraat uit laat bouwen. Al deze mogelijkheden voldoen mits deze raten in het broednest worden gehangen. Als het darrenbroed is gesloten moeten deze raten tijdig uit het bijenvolk worden verwijderd. Als men het darrenbroed laat uitlopen neemt het aantal varroamijten immers alleen maar sneller toe. De gehele periode dat darrenbroed wordt belegd, van april tot juli, is geschikt om darrenraten te verwijderen.

Door het verwijderen van zoveel mogelijk darrenraten (minstens drie) kan in het voorjaar 20-30% van de varroamijten uit het bijenvolk worden verwijderd. Hiermee wordt voorkomen dat deze mijten zich gedurende de zomer tot een veelvoud kunnen vermeerderen. Maar let wel, 70-80% van de mijten blijft nog steeds achter in de volken! En die vermeerderen zich ook!

Door het verwijderen van darrenraten wordt de zwerm drift van de bijenvolken gedeeltelijk geremd. Er blijven voldoende darren in het bijenvolk aanwezig door darrenbroed dat in de hoeken van de overige raten in het bijenvolk zit.

Bijenvolken bouwen alleen onder goede omstandigheden darrenbroed. Hierdoor is er geen sprake van opbrengstverliezen of verzwakking van de volken. Een ander voordeel van darrenraat is dat in de overige raten minder darrencellen worden gebouwd waardoor raten met nagenoeg alleen werkstercellen worden uitgebouwd.

Zware besmetting met varroa

Op het moment van schrijven van dit stukje (25 februari) laat het zich aanzien dat er deze winter veel

volken verloren zullen gaan in Nederland, maar ook in Duitsland en België. Daarmee is meteen ook gezegd dat de volken die wel levend blijken in april op een stand met een aantal dode volken, vaak heel veel mijten zullen bevatten. Zowel omdat ze vergelijkbaar zullen zijn geweest, als door het beroven van de dode volken waardoor veel mijten naar de nog levende volken worden overgebracht.

Wat te doen? In geval van een zware besmetting moet de imker afzien van het winnen van voorjaars honing, en al zijn aandacht richten op het redden van het volk, door een effectieve bestrijding van varroa. De volgende mogelijkheden zijn beschikbaar:

1. Uitvoeren van een volledige darrenraatmethode. Dit gaat goed als de volken nog voldoende sterk/groot zijn om ze te kunnen splitsen in een broedaflegger en sterke vlieger. Als het goed gaat zijn de volken wel weer beschikbaar voor het winnen van honing in de zomer.
2. Behandelen met mierenzuur. Als er een goed broednest is verdampers inhangen: door de lange gesloten broedperiode van de aanwezige darrencellen moeten ze 14 dagen blijven verdampen. Verdamping wel controleren na een paar dagen. Er kan tegelijkertijd geen honing worden gewonnen, omdat daar veel mierenzuur in terechtkomt.
3. Behandeling met Thymovar. Ook voor behandeling met Thymovar is een goed broednest vereist. Bij toepassing in de nazomer bleek Thymovar in onderzoek van PPO-Bijen vorig jaar heel effectief. Veel ervaring met toepassing in het voorjaar is er niet, maar een vergelijkbare effectiviteit is te verwachten. Het zal daarna wel even duren voor de honingbak erop kan, want de lucht van thijm blijft vrij lang merkbaar.

Wanneer is de besmetting hoog?

Hopelijk heeft u al in januari of februari (later in het voorjaar wordt de mijtenval als maat voor besmetting minder eenduidig) op de onderlegger gekeken hoeveel mijten vielen: is het in die periode meer dan een halve mijt per dag (3-4 per week), dan zit u in de gevarenzone en is het nemen van maatregelen in het voorjaar belangrijk. Zijn het er beduidend meer, dan valt u in de rubriek: *redden wat er te redden valt*, volgens methode 1, 2 of 3. En de honing dan maar een keertje halen bij de wereldwinkel of bij een fortuinlijker collega-imker.

Vruchtdunning bij fruit

Indien er teveel vruchten per boom zijn gezet blijven deze te klein, wat commercieel niet aantrekkelijk is. Veel fruittelers gebruiken chemische middelen om het aantal vruchten te dunnen. Handmatig dunnen is te kostbaar. Dit chemisch vruchtdunnen werd voornamelijk na de bloei gedaan. Nu deze chemische vruchtdunningsmiddelen niet meer zijn toegelaten gebruiken een aantal fruittelers het middel ammoniumthiosulfaat (ATS) tijdens de bloei. Door ATS tijdens de bloei te spuiten worden de bloemen verbrand waardoor geen vruchtvorming meer plaats kan vinden. ATS kan aan het einde of midden in de bloei worden gespoten. Voor de bloeiperiode kan het aantal bloemknoppen al worden vastgesteld en kan een bespuiting met ATS worden gepland. ATS is een bladmeststof, met de

hierboven beschreven 'bijwerking' en is niet giftig voor bijen. In de praktijk is gebleken dat bijen na een bespuiting met ATS enige dagen niet meer actief zijn in de boomgaard. ATS word met name gebruikt bij appels en pruimen.

Indien bijen bij deze fruitteeltgewassen worden geplaatst is het belangrijk om afspraken te maken over het gebruik van ATS in relatie tot het plaatsen van de bijenvolken. Indien ATS aan het eind van de bloei wordt gespoten kunnen de bijen op dat moment uit de boomgaard worden opgehaald.

102

bijen

VLINDEREN

Mijn tuin tussen herinnering en verwachting

In deze tijd van het jaar (begin januari, temperatuur -5 tot -10°C) is tuinarbeid vrijwel onmogelijk. Je kunt toch wel met de tuin bezig zijn in de vorm van bespiegelingen over hoe het was en hoe het zou kunnen worden. Dit natuurlijk ook met het oog op mijn bijen. Afgelopen jaar was matig wat betreft honingopbrengst, ontwikkeling van de volken en de onontkoombare problemen met de varroamijten. Dit jaar ga ik koninginnenteelt met Buckfast proberen. Bij de kasten lijkt het op een enkel dood bijtje na een dooie boel, erbinnen is wellicht al wat nieuw leven.

Ik heb in de loop van een aantal jaren veel drachtplanten (die er nog leuk uitzien ook) gezaaid en uitgeplant. Vooral de herfstasters hebben tot heel laat volop bezoek gehad.

Al vrij lang staan er ook verschillende soorten vlinderstruiken (Buddleia) die door allerlei insecten bezocht worden, maar vooral door veel vlinders. Echt genieten dus.

Ik kreeg ruim een jaar geleden een in Doetinchem gemaakte foto van een koninginnenpage onder ogen. Die foto wekte bij mij het droombeeld op, om deze prachtige vlinder in eigen tuin te hebben. Ik heb de afgelopen zomer steeds weer naar de vlinderstruiken gekeken in de hoop dat hij of zij er zou zijn, maar tevergeefs.

Op 6 september vond mijn vrouw een grote mooie rups die mij onbekend was. Volgens mijn vlinderboeken

Rups van de koninginnenpage op dille

- later ook door de vlinderstichting bevestigd - was deze van de koninginnenpage! Dus tóch bezoek gehad. Later vond ik nog een tweede exemplaar. Terwijl wij bezig waren een onderkomen en wat voedselplanten zoals dille te organiseren, is een van beide rupsen plotseling verdwenen (vogelhapje?). De andere zit nu in een glazen bakje met gaas eroverheen buiten onder een afdak, verpopt en wel. Nu maar hopen dat hij ontpopt en de wijde wereld in kan. Het is bijna onvoorstelbaar dat het kleine lijfje bij deze kou zich helemaal om kan bouwen tot een prachtige vlinder. Ik ben benieuwd.

Komend voorjaar ga ik dus worteltjes, die ik laat bloeien, dille en venkel zaaien als voedselplanten voor dit prachtige insect.

Guus Witmond, Doetinchem, een imker die ook vlinders mooi vindt.

Het wordt voorjaar

De kalender zegt dat februari op zijn eindje loopt. 's Nachts vriest het een graad of zeven. Als 's morgens de oranje kleurige zon boven de vensterbank verschijnt weet ik dat het witte was dat over het gazon ligt spoedig zal verdwijnen.

In mijn jeugdijaren kon je die zon niet zien. Dan keek je met verbazing naar sterren en ingenieuze figuren op de ruit. Maar ja, toen was er nog geen verwarming. De zon kun je nu al voelen en straks, even na de middag, zal het kwik in de buitenthermometer negen graden aanwijzen. Zouden de bijen misschien...

Ik riskeer een gebroken nagel als ik de punaise uit de kast trek waarmee het zonneschermje vast zit. Er komt toch geen sneeuw meer die de bijen kan misleiden. En dan zie ik in de donkere spleet twee oogjes, nee vier oogjes glinsteren. Als even later die vier tot een rijtje zijn uitgegroeid weet ik dat het goed zit. 'Nog effetjes meiden' zeg ik bemoedigend. 'Het voorjaar komt eraan'

Draadloze raampjes

Even in mijn wasbak kijken of er bruikbare stripjes in liggen. De wasbak is niet die van mijn wastafel, maar zeg maar de afvalbak waar ik stompjes kaars, schraapsel van de ramen en restjes raat in deponeer om straks om te smelten tot mooie broodjes was. Als maat voor de stripjes denk ik aan 2 x 10 cm in de hoop dat dat dé strip is die de bijen prefereren om straks hele raten aan te bouwen.

De oogst valt tegen. Dus toch maar een pak open maken en een vel kunstraat versnijden. De houten raampjes heb ik al schoongemaakt. Oud draad er uit en propolis en was afgeschraapt. Ging gemakkelijk na een nacht in de vrieskou te hebben gestaan. Na een dag chamberen om het vocht te laten verdampen dat op de koude raten is neergeslagen kan het werk beginnen. De vraag is alleen: Hoe?

Zaagsneden heb ik steeds gemeden. Dus daar kan ik geen gebruik van maken om dat stukje was in vast te zetten. Er een sneetje inmaken? Met een mes? Is een heidens werk. En de oudere raten zijn doordrenkt van was en knoerhard. Zul je zien dat je mes uitschiet. Liever geen bloed aan de plank!

Eraan smelten dan maar. Kaarsje (natuurlijk een waskaarsje!) aangestoken, stripje met een lange kant door het vlammetje halen en vlug de vloeibare was op het raampje drukken, even wachten en loslaten. Het

zit! Het raampje wegzetten en verd... daar valt het er weer af. Opnieuw, maar nu met het kaarsje een paar druppels was laten vallen daar waar het stripje over gaat in lat. Het werkt. Tenminste het stripje valt er niet van af.

Na een dik half uurtje, een Elske en de nodige verwensingen staan tien raampjes te wachten tot ze ingezet kunnen worden. Voor wie het niet weten: Els is naast Brand's bier dé Limburgse drank. Een soort veredelde kruidenbitter, goudgeel van kleur; steun en toeverlaat in moeilijke tijden.

Wat vinden de collega's?

Gezellig bij elkaar met een paar man.

'Ja dat heb ik meer gehoord, dat van die raampjes zonder kunstraat. Dat geeft toch maar kromme raten. Wordt een warboel. Hoe wil je straks slingeren? Heb ik gehad met die korf toen. Daar zit ook geen kunstraat in. Alles keurig naast elkaar maar zeker niet recht. En je weet toch dat bouwen honing kost? Waar begin je toch aan kerel...'

Nou ja, dat weet ik dus niet. Moet afwachten wat het wordt. Heb eenmaal A gezegd en moet ook B zeggen. 'Ik zal eerlijk zeggen wat het wordt. Ook als het een mislukking blijkt te zijn. En nu over wat anders...'

Over wat anders

Bij het inwinteren haalden alle volken goed hun suiker op. Zelfs een heel klein volkje, dat ontstaan was uit een paar bijtjes die zich verscholen hadden in een leeg zesramertje, zonder koningin. Omdat ik nogal sentimenteel ben, heb ik daar een raampje bijgehangen met wat eitjes. En dat volkje groeide en groeide. Maar toen de suikerbakken weggehaald werden bleek dat de twee kasten en de raten finaal leeg waren. De bijen waren de hort op. Terughalen kon niet want niemand weet waar de hort is.

'Oh', klom het bijna in koor. 'Er zijn dit jaar overal heel wat volken vertrokken zonder achterlaten van hun nieuwe adres.'

Ik kan me niet voorstellen dat het gezelschap dat zei om mij te troosten. Het scheen heel gewoon te zijn dit jaar. Voor mij was het nieuw. Zou het toch echt bestaan? Verdwijnsiekte?

Knoopkruid (*Centaurea jacea* s.l.)

104

Het heeft enige tijd geduurd voordat het Knoopkruid een plaatsje in deze rubriek kreeg. Ruim 20 jaar geleden was er al de eerste aanzet voor de illustratie, toen nog voor het 'Maandschrift voor bijenteelt', ook wel 'Groentje' genaamd, toen de tekeningen op kolombreedte werden samengedrongen. De reden voor de trage voortgang was dat ik na die eerste tekening telkens planten zag die niet precies op dat Knoopkruid uit Luxemburg leken, dat ik eerst tekende. Van het Knoopkruid zijn er namelijk onnoemelijk veel variëteiten. Wat is namelijk het geval. Jaren geleden groeide het op diverse geïsoleerde arealen. Daar vormden zich in de loop der tijd op zichzelf staande soorten. Door de invloed van menselijk handelen kwamen afzonderlijke arealen met elkaar in verbinding en vormden zich vele bastaarden tussen de afzonderlijke soorten. Met als gevolg dat er zoveel variaties zijn in de verschijning van het Knoopkruid. Het getekende exemplaar is een van de vele. Om het eenvoudig te houden worden ze nu onder de verzamelnaam *Centaurea jacea* s.l. gerangschikt. De afkorting s.l. staat voor sensu lato, in ruime zin.

Een geslacht met veel soorten

Het Knoopkruid is een lid van de Composietenfamilie (Asteraceae). Het grote geslacht Centaurie (*Centaurea*) telt ongeveer 600 soorten, waarvan een groot aantal groeit in landen rond de Middellandse-Zee. Zeer rijk bedeed is het Iberisch schiereiland waar van de ongeveer 100 soorten er 38 endemisch zijn, dus alleen daar voorkomen.

Knoopkruid komt in ons land algemeen voor. Men treft het vaak aan in wegbermen en op dijkhellingen. De plant heeft stevige behaarde stengels die zich herhaaldelijk vertakken.

De bloei vangt aan in juni en zet zich voort tot in de herfst. De bloemen staan in een hoofdje, goed beschermd door een omwindsel van dicht op elkaar staande omwindselbladen, die aan de top kamvormig zijn ingesneden. In een hoofdje staan over het algemeen buisbloemen. In enkele gevallen staan er langs de rand grotere straalbloemen, waardoor het geheel beter gaat opvallen voor bezoekende insecten. De bloemkroon, violetrood van kleur, bestaat voor het grootste deel uit een smalle buis, die zich verwijdt op de plaats waar de vijf meeldraden op de bloemkroon zijn ingeplant. Langs de rand is de bloemkroon diep ingesneden.

Zorgvuldig met stuifmeel

Het Knoopkruid gaat, evenals andere soorten van het geslacht, zorgvuldig om met het geproduceerde stuifmeel. Net als bij andere soorten van de familie staan de helmraden los van elkaar en zijn de helmknoppen met elkaar vergroeid, waardoor ze met elkaar een kokertje vormen. Na het opengaan van de helmknoppen ligt het stuifmeel los in het kokertje. Bij andere geslachten van de familie wordt het stuifmeel naar buiten gedrukt door de langer wordende stamper. Die is daarvoor in vele gevallen voorzien van een veeginrichting in de vorm van haren, staande langs de stempeltakken of aan het eind daarvan. Het stuifmeel staat dan onder invloed van het weer en kan eventueel verloren gaan.

Bij het Knoopkruid wordt het stuifmeel mondjasmaat gepresenteerd en dan alleen tijdens insectenbezoek. Als een bij bij het puren van nectar haar tong langs de helmraden strijkt, gaan deze zich krommen en trekken het kokertje van helmknoppen naar beneden. Door een harenkrans, staande onder de stempel, wordt het stuifmeel dan naar buiten geveegd. De kans op aanraking van de helmknoppen wordt vergroot door de daarop aanwezige beharing.

Bijenbezoek

Bijen verzamelen nectar en stuifmeel op de bloemen. Het nectarium ligt onder in de bloem boven op het vruchtbeginsel. In de nauwe bloembuis stijgt de vrijgekomen nectar zo hoog dat het voor de bij bereikbaar is. Het suikergehalte van de nectar is gemiddeld 45%. Het verzamelen van het stuifmeel wordt de bij gemakkelijk gemaakt doordat het tijdens het nectarpuren in de beharing wordt gedrukt. De stuifmeelklompjes zijn lichtgrijs.

Vermeerdering

Knoopkruid vermeerdert zich vegetatief en door middel van de vorming van zaad. Bij de vegetatieve vermeerdering vormen zich aan het wortelgestel korte uitlopers waaruit zich aan het eind nieuwe planten vormen.

De vrucht is een nootje. Een hulpmiddel voor de verspreiding in de vorm van pappusharen, zoals bij andere composieten, ontbreekt. In een nootje kan zich één zaad vormen. Het zaad komt in het najaar tot ontkieming.

Knoopkruid (*Centaurea jacea* s.l.)

A blad onder aan de plant; B deel van in bloei staande plant met stralende bloemhoofdjes; C bloemhoofdje zonder stralende bloemen; D blad van omwindsel; E buisbloem; F opengeslagen meeldraden; G stuifmeelkorrel (tricolporaat): 1 polair, 2 equatoriaal; H stempel; I nootje.

Het vosje (*Andrena fulva*)

Het vosje hoort tot de grote groep van de zandbijen, waarvan we in ons land meer dan 70 soorten kunnen (konden?) aantreffen. Al vanaf half maart en soms wel tot eind mei valt deze bij in onze directe omgeving waar te nemen. Het is een opvallende verschijning, want zowel borststuk als achterlijf zijn voorzien van prachtige roodbruine, voskleurige haren, die vooral bij verse exemplaren mooi kunnen opglanzen in het zonlicht.

De grondkleur van kop en lichaam is zwart. De mannetjes hebben een minder opvallende bruine haarkleur en zijn veel kleiner. Als je in je tuin enkele struiken rode bessen hebt staan heb je een grote kans dat daar, vooral als de zon schijnt, een of meerdere exemplaren van het vosje op te vinden zijn. De soort is wel polylectisch, wat betekent, dat ze allerlei soorten planten kan bezoeken om stuifmeel te verzamelen, maar ze heeft voorkeur voor planten uit het geslacht ribes. Daarnaast heb ik het diertje vaak foeragerend aangetroffen op berberis en kers. Ook is bekend dat *Andrena fulva* stuifmeel verzamelt op onder andere esdoorns, buxus, sneeuwbes en cotoneaster. Het vosje kun je een echte cultuurvolger noemen, omdat het dier graag gebruik maakt van de bloemen in de groenvoorzieningen van stadswijken en tuinen.

Het nest

Als je het dier hebt waargenomen, dan is het aardig om eens te proberen uit te vinden waar het nest is uitgegraven. Dat valt vaak niet mee. Meestal is het een toevalstreffer als je zo'n nestje vindt. In tuinen heeft het dier voorkeur voor het maken van een nestgang in de grond op plekken waar wortels van planten of knollen bescherming bieden, want die zijn een teken van blijvende ongestoordheid. Kennelijk wil de bij niet het risico lopen dat het nestje bij tuinonderhoud per ongeluk wordt opgegraven. Vaak ook is dan de nestgang aangelegd onder overhangende blaadjes, zodat die nauwelijks te vinden is. In schrale gazons zijn soms kleine groepen van zandhoopjes een aanwijzing dat daar een aantal van deze bijtjes nestelt. Als je er observaties wilt doen, moet je een zonnige dag en een goede stoel uitzoeken, want maar een paar keer per dag zul je een bijtje een bepaalde gang zien binnengaan. Het duurt namelijk lang vooraleer er voldoende stuifmeel is verzameld om ermee naar huis te vliegen. Maar het is best wel eens leuk om een

Het vosje bezoekt allerlei soorten planten om stuifmeel te verzamelen. Foto's P. van Breugel

groepje nestjes in de gaten te houden en eens netjes te noteren hoe lang de bijen weg zijn en hoe lang ze in het nest verblijven en of ze wel of geen stuifmeel bij zich hebben. Wel op tijd er bij gaan zitten, want op zonnige dagen zijn ze er uit voordat je er erg in hebt. Vaak worden de nestgangen opengelaten als ze stuifmeel gaan verzamelen. Die nestgangen zien er dan uit als kleine zandvulkaantjes met een open krater. *Andrena fulva* graaft tot op een diepte van enkele decimeters.

Opwarmen en toiletmaken

Zoals veel bijen belooft *Andrena fulva* zich graag met een zonnebad. Zo gauw het een rustige en lekker zonnige dag is, kun je zo'n beestje regelmatig aantreffen op meestal dezelfde zonplekken. Gewoonlijk wordt daar een schuin oplopend of verticaal vlak voor gekozen, zodat de lichtinval het meest effectief is voor het opwarmen van het lichaam. Tijdens zo'n zonnebad verzorgen ze zich ook regelmatig, door het lichaam en de kop met de poten te poetsen. Zoals de meeste bijen kunnen ze hun poten tot boven op de rug verdraaien om de haren te borstelen en er ongerechtigheden uit te vegen. De antennes en de kop krijgen heel speciale aandacht. De antennes worden een voor een door het poetsorgaan gehaald, dat aan elk der voorpoten zit en waarmee een bij heel effectief vuil van de antennes kan schrappen. Vaak na lange tijd lijken ze pas te bedenken dat er nog werk te doen was en vliegen ze plots op.

Vijanden

Ook voor *Andrena fulva* bestaan enkele gespecialiseerde parasieten, namelijk de koekoeksbijen *Nomada panzeri*, ook wel de sierlijke wespbij genoemd en *Nomada signata*, die ook wel de signaalbij wordt genoemd. De signaalbij heet zo, omdat ze op de achterkant van het borststuk een paar gele vlekken heeft, die wat aan een bliksemschicht doen denken. Overigens zul je de parasieten alleen met enige kans aantreffen bij nestplaatsen van *Andrena fulva* waar vrij veel van die zandbijtjes actief zijn. Van de signaalbij, die niet vaak wordt aangetroffen, is bekend dat ze alleen op het vosje parasiteert. De sierlijke wespbij parasiteert op een flink aantal verschillende soorten zandbijen. Zoals alle wespbijsoorten leggen ze een ei in het nest van de waardbij. De larve zuigt het ei van de waardbij leeg en eet daarna de voedselvoorraad in het nest op. Wespbijen verzamelen zelf dus geen stuifmeel en hebben ook helemaal geen verzamelharen. Ze zien er daarom ook helemaal niet uit als een bij, maar veel meer als een wesp. Maar hun larve eet stuifmeel en dat is wel typisch voor bijen in ons land.

Het vosje kun je een echte cultuurvolger noemen. Hij maakt graag gebruik van groenvoorzieningen in stad en tuin

bijen

bijen

CURSIEF

Rik Oldeven

Lekker aso

Als imker ben je steeds weer in de weer met je koningin. Je zit haar als een gynaecoloog voortdurend op d'r huid. Ze geeft je kopzorgen; je kunt wakker liggen van 'dat mens'.

Werksters zijn werksters. Sloofjes. Ze zijn wel je volk natuurlijk, maar ook heel veel vlees noch vis. En dan zijn daar ook de darren. Je moet – meen ik maar – man en imker zijn om ze op hun breedst te kunnen waarderen. Weldoorvoede kleerkasten zijn het met een boel ongevaarlijk lawaai. Jongens van de straat die in de vroege middag hun hangplek opzoeken om naar mooie wijven uit te kijken, al valt er met het verdwijnen van de korven niet zoveel meer te versieren. Als er dan eens zo'n stuk voorbij komt, is het wel even sprinten geblazen. Alles op alles. Wie daarbij niet aan zijn trekken komt, troost zich met het voorrecht straks tegen etenstijd uit diverse restaurants te kunnen kiezen. De maaltijden zijn daarbij altijd gratis, de bediening inbegrepen. En morgen is er weer een dag met nieuwe kansen. Want: 'Wij leven nog!'

Vergeleken met werksters zijn darren eigenlijk en feitelijk asociale, aso's. Terwijl aan hun ontwikkelingsfasen het werksterspersoneel de meeste tijd besteedt, doen zij van meet af aan geen bal méér dan aanwezig zijn. Ze hebben kennelijk alleen maar geleerd te nemen. Geven is er bij de meeste darren niet bij. Ze leven als god in Frankrijk.

Heel eerlijk gezegd spreekt mij zo'n darrenbestaan wel aan. Ik zou er zelfs geen moeite mee hebben om na paring met een koningin – met een Koningin – meteen te moeten sterven. Je bent toch al half kapot na zo'n ervaring. En die befaamde darrenslacht, als dat paren aan je voorbij gegaan is, komt me tenslotte voor als de weldadige pil van Drion.

Mocht een volgend leven voor mij in petto houden terug te keren als bij, doen mij dan maar een darrenleven. Ik neem op voorhand die aso-smet op de koop toe.

Reacties en reageren

Behalve op Schier zijn er bij heel wat imkers volken verdwenen, naar we aannemen als gevolg van de varroamijt. Inderdaad verdwenen, want ik hoorde dat er niet meer restte dan een handjevol bijen van hetgeen eens een groot volk was. Sneller dan gedacht blijkt de varroamijt resistent te zijn tegen Apistan. We waren herhaaldelijk gewaarschuwd, maar het zag er bij de volken allemaal nog zo goed uit en ach 'zo'n vaart zou het toch niet lopen!' Het is triest als het je dan toch overkomt. Het betekent een mentale dreun. Naast de verzorging die jarenlang is geïnvesteerd vormen de bijen toch een wezenlijk deel van je leven, en dat ben je dan plotseling kwijt. Voor iedereen die ermee te maken heeft: 'laat je niet door de varroa inpakken, en doorgaan natuurlijk'.

Ambrosius

Toen vorig jaar bekend werd welke tragedie zich bij de volken op het bevruchtungsstation Schiermonnikoog had afgespeeld, was mijn eerste gedachte: 'Gelukkig hebben we in Nederland de Ambrosiushoeve, een wetenschappelijk onderzoekstation waar de imkerij een band mee heeft, en daar zal wel snel een onderzoek worden gestart'. Niet dus. Vanwege gebrek aan tijd in Hilvarenbeek moest voor onderzoek van de bijen worden uitgeweken naar Celle in Duitsland. Prachtig natuurlijk dat ze het op de Ambrosiushoeve zo druk hebben, maar ik vraag me wel af wat er nog over is van het saamhorigheidsgevoel met de imkerij. Als Ambrosius dit wist!

Hoe nu verder

Thymovar, een mierenzuurbehandeling en eventueel de darrenraatmethode staan tot onze beschikking. Niet bestrijden kan ook, maar dat legt in veel gevallen een grote druk op de volken van collega-imkers in de omgeving. In navolging van een aantal Amerikaanse imkers bestrijd ik de varroamijt met behulp van in olie gedrenkte stukken keukenpapier, door het bestrooien van de bijen op de raat met poedersuiker en incidenteel door het openkrabben van darrenbroed. Over de behandeling met olie heb ik een aantal vragen gekregen, waar ik nu even op in zal gaan. De toepassing: in de bijenstal vouw ik een paar stukken keukenpapier tot een pakketje en giet er zoveel olie over dat het verzadigd raakt. Dan vouw ik het papier open en leg twee stukken op de onderste broedbak, daarop komt de tweede bak en klaar is Kees of in dit geval Ko. Als olie gebruik ik

zonnebloemolie voor keukengebruik. De Amerikaanse imkers schrijven over vegetable oil, plantaardige olie, dus ook olijfolie, koolzaadolie of maisolie lijken me geschikt. Ik ben met vijf volken de winter ingegaan. De twee volken meest links op de stelling zijn begin september niet met olie behandeld, gewoon uit nieuwsgierigheid of het wel of niet behandelen met olie effect op het aantal gevallen mijten zou hebben. Tussen 30 oktober en 27 november heb ik het aantal mijten op de bodemplaten viermaal geteld en tussen 16 januari en 20 februari driemaal. Na het tellen kreeg elk volk uiteraard weer een schone bodemla. Het volgende overzichtje ontstond, met tussen haakjes vermeld het aantal dagen sinds de vorige schoonmaakronde. De volken van links naar rechts op de stelling:

Datum	Aantal dagen sinds vorige behandeling	Niet behandeld		Volken met olie behandeld		
4 november	(5)	10	6	0	0	0
11 november	(7)	7	1	2	1	0
21 november	(10)	8	9	0	0	1
27 november	(6)	8	6	0	0	2
23 januari	(7)	9	6	5	0	0
8 februari	(16)	13	12	1	0	0
20 februari	(12)	23	6	0	0	3

Aan de hand van het aantal getelde mijten zou je concluderen dat de niet met olie behandelde volken zwaarder besmet zijn dan de wel met olie behandelde volken. De komende maanden zal meer duidelijk worden, maar ik zie het niet somber in. Tot einde februari zag alles er nog goed uit met weinig dode bijen.

Een verstopt reukorgaan?

Blijft de vraag waarom het toedienen van olie lijkt te werken, ik wil een poging wagen. In BIJEN van

september 2002 lezen we in het artikel 'de pro's en contra's van thymol' een paar zinnen die je makkelijk over het hoofd ziet, namelijk 'de belangrijkste zintuigen van de varroamijt bevinden zich in het eerste potenpaar. Behalve de tastorganen zijn hier ook de uiterst gevoelige reukorganen te vinden. De varroamijt kan hiermee de verschillende geurstoffen, afkomstig van bijvoorbeeld het bijenbroed herkennen'.

Tot zover dit citaat. Als je dit leest en je denkt even dan dringt zich de gedachte op dat een mijt, die zich aan een met olie besmette bij vastklampt, sporen olie op zijn poten krijgt, op de plaats waar zich de uiterst gevoelige reukorganen bevinden, en daardoor niet meer in staat is zich te oriënteren op de geur van de bijenlarve. Hetzelfde effect wordt verondersteld door gebruik van Thymol, dat een scherpe penetrante geur heeft. In beide gevallen lijkt het reukorgaan van de varroamijt geblokkeerd. Herinnert u zich nog de ervaring van die andere Amerikaanse imker (Bijen 11(10): 268 (2002) die knoflookpoeder mengt door de poedersuiker in de verhouding van 1 pond poedersuiker en 65 gram zuivere knoflookpoeder en dat over zijn bijen strooit. Het is zijn enige bestrijding van de varroamijt en zijn volken floreren. Ook nu lijkt de conclusie gewettigd dat het reukorgaan van de varroamijt wordt geblokkeerd door de knoflookgeur.

Een andere koers

Nu uit publicaties van PPO-Bijen (BIJEN 12(2): 37 (2003)) blijkt dat, na jarenlang onderzoek, geen aanknopingspunten zijn gevonden in de bestrijding van de varroamijt door middel van een 'kortere geslotenbroed-periode' en ook het onderzoek naar het ontwikkelen van sterker poetsgedrag onvoldoende heeft opgeleverd om hierop selectie toe te passen, zou het misschien een goede zaak zijn als het onderzoek zich meer richt op middelen die het reuk- en tastorgaan van de varroamijten blokkeren. De voorbeelden liggen voor het grijpen.

Elk verder onderzoek naar het nut van insecten voor de bestuiving en de meeropbrengst na bestuiving is waardevol, maar mag nu toch wel als algemeen bekend worden verondersteld bij de betrokkenen. Vandaar: verleg het accent van onderzoek naar urgente praktijkgevallen.

Op bezoek bij de huisarts

Nog een reactie. Wat een geweldige bijdrage in BIJEN 12(1): 3 (2003) van Ad Vermaas en 12(2): 50 (2003) van Baldi Dekker over de (mogelijke) relatie tussen bijensteken en MS. Mogelijk tussen haakjes omdat er nu pas wetenschappelijk onderzoek wordt

opgestart. Het is een geweldige bijdrage in die zin dat er hoop is voor personen die met deze ziekte te maken hebben. Eindelijk serieus onderzoek naar een toepassing uit het alternatieve circuit. Als imker kunnen we er iets aan doen om meer bekendheid te geven aan deze therapie en het onderzoek. Hoe? Ga naar de supermarkt of boekhandelaar waar zich een kopieermachine bevindt, maak een kopie van de genoemde artikelen en geef het aan uw huisarts. Breng het onder hun aandacht. Huisartsen worden bedolven onder commerciële folders voor geneesmiddelen, zodat eventuele nuttige informatie ondersneeuwt. Zorg dat uw huisarts het onder ogen krijgt. Nu een collega-arts en een gerenommeerd neuroloog, verbonden aan het Academisch Ziekenhuis te Groningen dit onderzoek leiden, legt dat meer gewicht in de schaal. Zelf heb ik een aantal jaren geleden gecorrespondeerd over dit onderwerp met Charles Mraz van the American Apitherapy Society. Hij stuurde me kopieën toe van een aantal brieven waarin een zeer positief effect werd gemeld na behandeling met bijengif. Naam en adres van de patiënten zijn in mijn bezit. De brieven zijn ontroerend om te lezen.

Elk voordeel heb ze nadeel

Als laatste een reactie op 'Dood met stip' in BIJEN 11(12): 345 (2002) en Bijen 12(2): 50 (2003). Inderdaad is er in de oudere jaargangen van het Groentje meer-malen geschreven over flauwteproblemen bij koninginnen na het merken. De heer Geskes, vele jaren de stuwende kracht van het bevruchtungsstation Schiermonnikoog en daarnaast een zeer gewaardeerd bijenteeltleraar, maakte het vaak mee wanneer koninginnen gemerkt werden met behulp van het bekende merketje met zuiger. Zijn remedie: 'de koningin tussen beide bolvormige handen houden en beademen; na korte tijd komt ze dan weer bij'. Bij het 'uit de hand' merken op Schier en bij zijn eigen bijen heeft hij nooit flauwvallen van de koningin meegemaakt. Zelf moest ik eraan denken dat tijdens het verdampen van het lijmmiddel plaatselijke afkoeling wellicht een rol speelt. Hoe het ook zij, een gemerkte koningin in het volk is makkelijk voor de imker maar ... , om het met een bekende Nederlander te zeggen: 'elk voordeel heb ze nadeel'.

Het weer in april

Over de periode 1971-2000 bedroeg het gemiddelde aantal uren zonneschijn 158, de neerslag 45 millimeter en de gemiddelde maximumtemperatuur 12,9°C. In tegenstelling met hetgeen u gewend bent geef ik in het weeroverzicht niet meer een omschrijving even-

tueel aangevuld met een cijfer, maar het minteken -, --, ---, voor beneden normaal, ver beneden normaal en extreem beneden normaal. Voor de positieve kant gebruik ik het plusteken +, ++ en +++ voor boven normaal, ver boven normaal en extreem boven normaal. N=normaal.

April maanden

Jaar	Zon	Neerslag	Max.temp
1998	--	++	+
1999	N	N	+
2000	N	N	++
2001	-	+	N
2002	N	N	+

Geraadpleegd

110

Glas, P., Koningin en stress Bijenteelt 81(7/8): 172 (1979)
 Geskes, R.H., Koningin en stress, Bijenteelt 81(9): 187 (1979)
 Zoet, Ko, nogmaals koningin en stress. Bijenteelt 83(10): 223 (1981)
 Geskes R.H. Nogmaals stress. Bijenteelt 83(12): 281 (1981)
 Verkleumde bijen en een koningin in stresstoestand.
 Bijenteelt 91(11): 323 (1989).

Nieuwe opleiding honingkeurmeester

De Commissies Honing van de vijf imkerorganisaties organiseren gezamenlijk een cursus honingkeurmeester, die plaatsvindt vanaf oktober 2003 tot begin januari 2004.

De totale opleiding omvat drie zaterdagdagen van 10.00-15.00 uur en vijf maandagavonden van 19.30-22.00 uur. De eerste cursusdag wordt gehouden in Bezoekerscentrum 'Imkerij Immenhof' in Heumen. De overige lessen vinden plaats in 'Het Bijenhuis' in Wageningen. In het komende juninummer volgen nadere bijzonderheden zoals de exacte data e.d. De kosten voor de totale opleiding bedragen €175,-. Dit is inclusief cursusboek en overige info, koffie/thee/fris en op de eerste cursusdag een volledig verzorgde lunch en diverse soorten mede voor de 'degustatie'. U kunt zich nu reeds aanmelden, want vol is vol, bij het secretariaat van de VBBN, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen, 0317-422422, fax 0317-424180, E-mail: vbbn@vbbn.nl

bijen

FOTO VAN DE MAAND

Bijenstal van Rob van Leeuwen uit Hedel. Rob is in 1999 met imkeren begonnen en heeft in het voorjaar deze stal gebouwd. Er is plaats voor drie volken maar volgens Rob komt hij binnenkort ruimte tekort wegens uitbreiding van zijn aantal volken. De kasten worden bevolkt door 'inlandse' bijen.

De vraag voor de maand april was:

Op welke manier gebruikt u darrenbroed als val voor de varroamijt?

Mijten vangen met darrenbroed

In april hang ik een leeg broedkamerraam met één cm kunstraat als voorbouw naast het broednest. Na een week, mits het raam voldoende is volgebouwd, snij ik verticaal de helft van de uitgebouwde raat weg, ook al is er open broed in aanwezig.

Weer een week later snij ik de andere helft van het broed, wat nu gesloten is weg en het raam, inmiddels weer half vol open broed wordt nu aan de andere kant van het broednest gehangen. Dit herhaal ik de hele zomer door tot de bijen naar de heide gaan. Als in de loop van het voorjaar de volken twee broedkamers bezetten gaat het darrenbroedraam naar de tweede broedkamer.

Sommige imkers zijn van mening dat veel darrenbroed laten bouwen veel energie kost en dat het ten koste gaat van de honingooist. Ik ben het hier niet mee eens.

Ik ben van mening dat open broed de haaldrift bevordert, dus ook open darrenbroed. Hierin sta ik niet alleen, meerdere imkers hebben mij dat bevestigd. In november doe ik varroabestrijding met de bekende middelen en de mijtenval is dan als volgt:

Bij 20% van de volken vallen 0-50 mijten, bij 60% 50-800, en bij 20% 800-1.500 stuks.

Bijen met mismaakte vleugels komen praktisch niet voor. Daarbij de volgende opmerking: lang voor het varroatijdperk (ik imker sinds 1966) kwam dit verschijnsel al met enige regelmaat voor. Verder imker ik op een wijze waarbij de varroamijt zo veel mogelijk wordt beperkt, maar dit valt buiten de vraag voor de maand april.

H. van Maaren, Voorst

De vraag voor de maand ...

Aangezien imkers de komende maanden hun aandacht nodig hebben voor hun bijenvolken, gaan we u tot september geen vragen meer stellen. Laat u zich echter niet weerhouden aan de redactie vragen te stellen die wij voor u zullen proberen te beantwoorden.

111

Raatvernieuwing, een zaak van levensbelang

Peter Elshout

Met het oog op de gezondheid van onze bijen is het noodzakelijk jaarlijks minstens eenderde deel van het ratenbestand te vervangen door nieuwe uitgebouwde raten. Oude raten hebben namelijk een niet te onderschatten nadeel.

In een raat in de broedkamer worden jaarlijks, van maart tot augustus, 8 generaties bijen geboren.

In 5 jaar zijn dit tenminste 40 generaties bijen, maar ook $40 \times 6 = 240$ verpopplinghuidjes, voedselresten en

uitwerpselen van larven die in de cellen achterblijven. De raat wordt door al deze verontreinigingen donkerder van kleur en zwaarder, een vergaarbak van ziekteverwekkers. De celinhoud wordt kleiner en kleiner. In onderstaande tabel uit het vakblad 'Der Schweizerischen Bienenvater' (16e jaargang) een voorbeeld van een raat die 42 maal is bebroed. De getallen spreken voor zich.

	Oude raat	Nieuwe raat	Verskil	Verskil in %
Gemiddelde doorsnede cel	4,9 mm	5,36 mm	0,46 mm	8,6 %
Werkstercel: (Gemiddeld popgewicht 3 dagen voor geboorte).	130 mg	152 mg	22 mg	14,5 %
Gemiddeld geboortegewicht	107 mg	125 mg	18 mg	14,4 %
Gemiddelde lengte zuignuit	6,4 mm	7,3 mm	0,9 mm	12,3 %
Gemiddelde capaciteit honingmaag	32 mm ³	43,7 mm ³	11,7 mm ³	26,8 %
Gemiddeld gewicht van een dar	286 mg	329 mg	43 mg	13,1 %

Voorjaarsdracht met extra vliegbijen

Bij een normale ontwikkeling van een bijenvolk, en ik bedoel dan wel in normale voorjaarscondities, komt het bijenvolk pas op kruissnelheid tegen eind april. Dit betekent dat de imker een deel van de smakelijkste honing moet missen.

Waarom niet enkele kunstgrepen toepassen om tegen eind maart toch voldoende vliegbijen ter beschikking te hebben. Hierbij een voorstel.

De aanvangsbloei van de knotwilg varieert in België van 25 maart tot eind april. Dit laatste komt bij sommigen misschien ongeloofwaardig over, maar bij langdurige vorst in april gebeurt het dat de wilgendracht zeer laat op gang komt. In een normaal seizoen met af en toe mooie periodes in april zijn er ook wilgensoorten die nog bloeien tot 10 mei. De zoete kers die meestal rond 12 april bloeit, kan bij extreme omstandigheden nog tot eind april doorbloeien.

Om deze drachten optimaal te benutten zijn er op dat moment veel vliegbijen nodig en om dit te bereiken ga ik als volgt te werk. De hierboven genoemde data voor aanvangsbloei van wilg en zoete kers kunnen in meer noordelijke streken wat later liggen met als gevolg dat de hieronder beschreven werkwijze uiteraard later zal starten.

De laatste week van februari, of indien het weer het niet toelaat, toch ten laatste gedurende de eerste week van maart wordt op het voedergat een halve kilo suikerdeeg gelegd. Op dit tijdstip van het jaar is er reeds een redelijk stuifmeelaanbod van zwarte els, vroege krokus, sneeuwkllokje, hazelnoot, en begin maart de katjeswilgen, aanwezig. Wat er eigenlijk ontbreekt om de koningin goed aan de leg te krijgen is een gebrek aan voldoende nectar. Dit kunnen we oplossen met het aanbieden van suikerdeeg via de voederopening. Door de verhoogde eileg van de koningin komen er extra jonge bijen bij. Wat tegen het begin van de dracht zorgt voor meer jonge bijen in het volk. Hierdoor kunnen meer oude (winter) bijen vliegbij worden. Een tweede ingreep, noodzakelijk om het aantal vliegbijen te vergroten, werkt als volgt: van zodra er vanaf 15 maart een dag met een temperatuur hoger dan 15°C is worden de sterkste volken die bedoeld zijn voor de wilgendracht versterkt met een zesramer.

De ramen met broed uit de zesramer worden naast de ramen met broed van het te versterken volk gehangen. Ik kijk wel eerst welk van de twee volken het mooist aaneengesloten broed heeft.

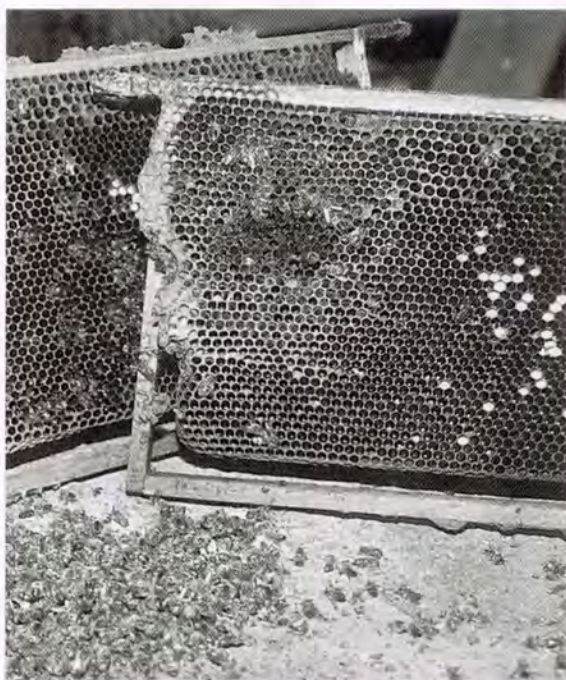
Deze koningin blijft in het drachtvolk achter, de andere koningin wordt gedood. Hier heb ik nog altijd hartzeer van. Als het gaat tussen een oude en een jonge koningin dan krijgt de jonge koningin de voorkeur wanneer beiden een mooi aaneengesloten broednest bezitten. Wanneer het suikerdeeg verbruikt is krijgt de kolonie opnieuw een halve kg toegediend via de voederopening in de dekplaat.

De afgenomen suikerramen uit het drachtvolk en de zesramer worden ingevroren (zes stuks). Deze worden dan opnieuw gebruikt in het latere voorjaar om jonge volkjes te kweken in de vrijgekomen zesramers. De suikerramen gaan dus zeker niet verloren.

Bij de aanvang van de dracht tenslotte wordt op de romp (broedkamer) van het drachtvolk een moerrooster geplaatst met daarop een halfzolder (honingkamer) voor de honing. De rest van het suikerdeeg wordt dan natuurlijk verwijderd. Het gebruik van een halfzolder is sterk aan te bevelen in plaats van een broedkamer als honingzolder. Dit om de simpele reden dat op dit ogenblik van het jaar een te grote afkoeling funest kan zijn voor het volk.

Tegen 20 april worden de zijramen verwijderd en vervangen door ramen met waswafel. Rond 1 mei kan dan meestal voor de eerste keer geslingerd worden.

P. van Raemdonck, Kruibeke (België)

Een gitzwarte, veel bebroede oude raat: een kraamkamer van bijenziekten en misvormde minibijtjes (foto: P. Elshout).

Fier schrijdend of hevig tegenstribbelend?

In het novembernummer van BIJEN (2002) vertelde Toon de Groot over een koningin die haar uitgezwermd volk meter voor meter leek terug te lokken naar de oude woning. Naar aanleiding hiervan vertelt Jaap Duijvetter uit Arum deze maand zelfs over een tegenstribbelende koningin, die niet met haar zwermende volk mee wil.

Wij waren met een aantal mensen in Celle, om daar de nodige kennis op te doen omtrent bijen. Uiteraard hebben ze daar ook bijen in een vitrine. Hierbij vormt een ongeveer 10 cm. in doorsnee dikke buis van doorzichtig kunststof de verbinding met de buitenwereld. Gaande van de bijenstanden naar de vergaderruimte passeerden wij deze vitrine. Op dat moment besloten de bijen te gaan zwermen; met een paar imkers bleven we 'even' kijken. Job van Praag maande ons tot spoed, maar wij hoopten de koningin te zien.

En daar kwam ze! Fier schrijdend zoals dat hare majesteit past? Tot onze stomme verbazing werd ze hevig tegenstribbelend naar buiten gedragen. Als zij aan de greep van de bijen ontsnapte holde zij terug, tegen de stroom in. Dan werd ze opnieuw gegrepen en weggedragen richting uitgang. Dat herhaalde zich enkele malen. Door bijen omringd verliet zij uiteindelijk de vliegopening. Job betreurde het zeer dit schouwspel gemist te hebben.

Het lijkt mij denkbaar dat zo'n onwillige moeder in een

dergelijke situatie bij het gedwongen verlaten van haar kast (in dit geval de vitrine) de omgeving in zich opneemt en daarna de weg terug weet te vinden, de zwerm 'listig' mee teruglokkend. Om wat voor reden dan ook, en met wat voor gevoelens laat ik in het midden.

Jaap Duijvetter, Arum

Reactie van Hayo Velthuis

Als ik dit schrijf, het is een zonnige dag in februari, keren we nog eens terug naar november vorig jaar, naar een bericht in deze rubriek van Toon de Groot en mijn reactie daarop, dit naar aanleiding van de reactie die we vervolgens van Jaap Duijvetter ontvingen. Het zal in het april- of meinummer kunnen worden geplaatst, en het gaat over een gebeurtenis, waarschijnlijk in juni. Het imkerjaar rond, in een notendop.

Brede stromen rennende bijen

'En daar kwam ze!', schrijft Jaap, ze werd 'hevig tegenstribbelend naar buiten gedragen' en als ze ontsnapt was aan de greep van de bijen, 'opnieuw gegrepen en weggedragen richting uitgang'. Deze tussen aanhalingstekens geplaatste gedeelten vragen om een apart commentaar. Maar eerst het feit zelf. Wie over een observatiekast beschikt, en over voldoende tijd om er bij te blijven, kan zien hoe het zwermen in gang wordt gezet. Terwijl het grootste

Bevruchtungskastjes op Schiermonnikoog

deel van het volk rustig op de raat zit, begint er onderin de kast een deel van het volk te rennen. Deze bijen botsen tegen stilzittende werksters, die ook gaan rennen, en omdat ze daarbij achter elkaar aan gaan lopen, dan wel de bijen voor zich opjagen, ontstaan er binnen een minuut brede stromen rennende bijen. In de observatiekast gebeurt dat in het begin vooral om het broednest heen, maar omdat de stroom steeds breder wordt, wordt iedereen meegesleurd, ook de koningin en de bijen die op het broed zitten. In de buurt van de vliegopening stort deze stroom zich naar buiten, de bijen lopen veel sneller dan bij het normale vertrek; ze worden van achter opgejaagd, van de vliegplank geduwd en moeten dus wel vliegen. Wie dat niet kan valt in het gras. Het rondrennen op de raat duurt ook voort als de meeste bijen al buiten zijn, en zo ontsnapt vrijwel geen enkele bij aan dit hectische gebeuren.

Liever thuisblijven?

De koningin die wordt meegevoerd in de maalstroom, gaat meestal ook vliegen. Maar ik heb wel bij een volk in een normale kast gezien dat de koningin aan de rand van de vliegspleet naar buiten kwam, naar opzij uitweek en in de luwte naast de stroom op de vliegplank bleef staan, om dan later gewoon terug te wandelen.

Wanneer moeren zijn geknipt en dus niet weg kunnen vliegen, komt het ook wel voor dat ze later in de kast worden teruggevonden. Ik denk dat de koningin de omgeving niet hoeft te kennen op die kleine afstand, want er zijn stertselende bijen, en ook zonder dat komt er genoeg geur uit de kast om oriëntatie mogelijk te maken.

Er zijn ook wel redenen om te veronderstellen dat een moeder helemaal niet graag weg gaat: haar overlevingskansen zijn in het oude volk waarschijnlijk een stuk groter dan in een zwerm, die nog een nieuwe nestplaats moet zien te vinden en daarna voldoende voedsel om raten te maken, bijen te produceren en een winterreserve op te bouwen. In het hoofdvolk zijn die omstandigheden meestal aanwezig. Het voortplanten doet ze veel veiliger via haar zonen: laten andere volken maar de koninginnetjes produceren, onze koningin levert dan wel de darren daarbij. Het zijn de werksters, die belang hebben bij het zwermen en die daarin dan ook een leidende rol spelen.

Observatiekast

En dan de aangehaalde stukjes zin van Jaap: ik heb nooit gezien dat de koningin werd gedragen, ze rende gewoon met iedereen mee. Ze wordt niet gegrepen

(met de kaken beetgepakt? En hoeveel werksters zijn er dan nodig om haar te dragen? Lopen de voorste werksters achteruit, zoals in een groep mieren die een dikke rups naar het nest slepen?). Evenmin lokt zij de zwerm 'listig' met zich mee. De zwerm, die zonder koningin immers geen toekomst heeft, slaat terug op de kast, daar is geen lonkende moeder achter de vliegspleet voor nodig!

Er zijn gelukkig veel gepensioneerd, maar nog jonge imkers, die de tijd hebben een observatiekast te bouwen en kans zien die nog voor het seizoen te bevolken. Maak ze met een doorzichtige buis als verbinding met de buitenwereld, ook daaraan is al van alles te zien. Al in juli hoop ik van jullie de eerste enthousiaste verslagen te mogen ontvangen. We komen er dan in november wel weer op terug!

Heeft u iets wonderlijks meegemaakt bij de bijen? Laat andere imkers ervan meegenieten! De redactie nodigt u uit om uw waarneming op te sturen per brief, diskette of E-mail aan schoots7@zonnet.nl of redactie@vbbn.nl. Hayo Velthuis kan er een aanvullende of toelichtende reactie op geven.

advertentie

IMKERSHOP 'HET BIJENHUIS'

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbbn.nl

Teeltstation Schier weer vlot op gang

H.H.W. Velthuis

De oude, voor velen vertrouwde bijenstal op Schier is niet meer. De dakplaten, de gebinten, de wanden; alles is uiteen genomen en ligt in stapeltjes klaar voor transport naar Alkmaar, waar het gebouw een tweede leven tegemoet gaat, weer als bijenstal. Tegelijkertijd ontkiemt de nieuwe stal op de locatie bij de kaasboerderij: de bouwvergunning is afgegeven.

Nadat de gemeente het terrein bouwklaar heeft gemaakt en een lokale aannemer de betonnen vloer heeft gestort, wordt een nieuwe stal opgetrokken die plaats biedt aan de 35 bijenvolken die de Stichting Station voor Carnicateelt op het eiland mag houden. Op het moment waarop dit bericht wordt geschreven is het allemaal nog een plan, maar het betreft een stevig doortimmerd plan, even stabiel als een betonnen plaat op duinzand. Dit is te danken aan de inzet van de bouwcommissie, bestaande uit Willem Mastenbroek (de bouwcoördinator), Marien de Haan (tekenaar) en Jan Charpentier (namens het bestuur); zij waren het vooral die veel gesprekken hebben gevoerd over ontwerp, aanpassingen van het ontwerp, de kosten van de bouw en de manier om die aangepast te krijgen aan het beschikbare budget. In deze fase van de realisatie van onze wensen waren zij het die hebben onderhandeld met de gemeente en de aannemer en zij hebben ook gekozen hoeveel en wanneer er gebruik zou worden gemaakt van de inzet van al die vrijwilligers, die zich hebben aangemeld om een handje te komen helpen.

Het is de overtuiging van de bouwcommissie dat de stal er staat voor half april, voldoende afgewerkt om er, voorzien van alle gemakken die je maar kunt wensen, te kunnen imkeren. Om de nieuwe stal te bevolken zijn er bovendien bijna veertig volken met een zuivere Schiermoer aan het hoofd, die aangeboden zijn door imkerende vrienden van Schier; deze volken zullen in de tweede helft van april naar de stal worden gebracht, nadat ze nog eens zijn gecontroleerd op de raszuiverheid, eigenschappen (zoals zachtaardigheid, vaste zit op de raat), gezondheid en dergelijke. Er zal worden uitgezocht van welke volken het beste kan worden nageteeld. Begin mei wordt dan aangevangen met de teelt van darren, want het lijkt gegarandeerd dat er op de normale wijze koninginnen zullen kunnen

worden geleverd. Het is hartverwarmend te ervaren hoe in de crisis rond Schier iedereen zich heeft ingezet en nog inzet om deze bijenstand te behouden, na alle ellende rond de verplichte verhuizing en het afsterven van de volken.

Excursies

Natuurlijk zullen veel imkers de nieuwe stal graag komen bekijken. Jaap Andringa, de beheerder, is bereid excursies te ontvangen en een en ander te tonen, maar maak daarover wel tijdig een afspraak! Het excursietarief is na de omwisseling van guldens in euro's, vrijwel onveranderd gebleven en vastgesteld op €50,-. Zijn telefoonnummer is 0517-41 21 21. Er komt te zijner tijd een echte open dag, maar het is nog te vroeg om nu al een datum vast te stellen, want dan moet ook de laatste afwerking zijn gedaan.

Bestellen van koninginnen

De bevruchte Schier-carnicakoninginnen zullen worden geleverd op zaterdag 19 juli. Ze kunnen worden besteld bij Afra Scholing, Aristide Briandstraat 2 (postadres), 1112 KE Diemen, 020-69 08 886, E-mail: scholing@xs4all.nl en kosten €19,- per stuk. Het spreekt vanzelf, dat degenen die een of meer bijenvolken voor Schier beschikbaar stelden als eersten een koningin krijgen, zonder betaling, en dat de daaropvolgende koninginnen worden geleverd naar volgorde van de binnengekomen bestellingen. Zeker dit jaar geldt dat niet wordt gegarandeerd dat aan alle bestellingen kan worden voldaan.

Bestuurssamenstelling

Na het overlijden van onze voorzitter, Dick Vunderink, zijn er enkele wijzigingen gekomen in het bestuur van de stichting. Het bestaat nu uit:

Marie José Duchateau, (interim)voorzitter, Utrecht; Jan Jansen, secretaris, Heiloo; Afra Scholing, penningmeester, Diemen; Jaap Andringa, beheerder station, Midlum; Hendrik van der Kolk, lid, Alkmaar en Jan Charpentier, lid, Berlicum.

Het stichtingsbestuur is te bereiken via de secretaris, 072-53 39 493, E-mail: jan.jansen@digit-automation.nl of Van de Feen de Lilleweg 13, 1851 BR Heiloo (behalve voor excursies en het bestellen van moeren, zie boven)

Homeopathie bij bijensteken

Ad Vermaas

Terwijl voor sommigen het bijengif een heel heilzame werking kan hebben (zie o.a. [1]), komt het bij een enkeling voor dat een bijensteek een heftige reactie oproept. Soms zelfs zo heftig dat er een levensbedreigende situatie kan ontstaan. Hieraan is in Bijen al meerdere malen aandacht besteed (zie o.a. [2]). In ernstige gevallen is snelle medische hulp altijd geboden. Maar in het geval dat de steek (veel) last bezorgt, doch niet echt bedreigend is, is er ook vanuit de homeopathie een aangewezen middel. Het middel heeft een voor ons imkers heel bekende naam: Apis. En het middel is gemaakt uit...
116 bijen. Maar dan wel zeer sterk verdund, of beter gezegd: gepotentieerd.

Ook al zijn de volken zachttaardig, een steek blijft altijd mogelijk. Als imker ben je daar waarschijnlijk wel aan gewend, maar tegenover burens, familieleden of bezoekers blijft het altijd vervelend. Vooral wanneer er een flinke zwelling ontstaat die pijn en ongemak veroorzaakt. In dergelijke gevallen kunnen enkele korreltjes Apis D30 verbazingwekkend goed werken. In het afgelopen jaar heb ik dat enkele malen kunnen meemaken. In het ene geval had een buurman bij het onkruid wieden in de tuin een plantje vastgepakt waar nog een bij op bleek te zitten. Na de steek was zijn vinger binnen korte tijd bijna twee keer zo dik. Na het laten smelten van een enkel korreltje Apis D30 onder de tong nam de zwelling weer snel af.

Enkele maanden later werd er getafeltenist op enkele meters afstand van een bijenvolk. Dat gebeurde regelmatig en het was altijd nog goed gegaan. Maar dit keer volgde er wel een steek en ook nu was een grote rode zwelling het gevolg. Vervelend, vooral omdat het een bezoeker betrof. De betrokkene wilde zich niet laten kennen en had zoiets van: dat gaat vanzelf wel weer over. Maar de volgende dag was de hand nog steeds even dik. Ook nu bleek Apis D30 effectief. Een korreltje onder de tong laten smelten, gevolgd door ieder uur een slokje water uit een glas waarin een korreltje was opgelost. 's Avonds was de zwelling en het ongemak zo goed als verdwenen.

Ook als eerste hulp

Op grond van deze twee persoonlijke ervaringen wil ik niet beweren dat Apis een wondermiddel is, maar wel dat het heel waardevol kan zijn. Bovendien is het een middel waarvan geen bijwerkingen zijn te verwachten

en is het iets dat binnen ieders bereik ligt: via iedere apotheek is Apis verkrijgbaar. Weliswaar meestal niet als D30, maar als het veelgebruikelijker Apis D6. En dat is een goed alternatief. Dat middel moet alleen iets vaker worden ingenomen voor het gewenste resultaat (zie kader).

De enige aarzeling bij imkers zou nog kunnen zijn dat voor het middel bijen nodig zijn. Maar, omdat de verdunning zo groot is, is een enkele bij voldoende voor duizenden flesjes.

Apis dient niet alleen om burens en kennissen te vriend te houden. De homeopathisch arts Frans Kusse stelt in een artikel [3] in het tijdschrift Homeopathie dat het middel in bepaalde acute gevallen zelfs levensreddend kan zijn. Hij wijst daarbij op situaties waarbij er na een steek in het keelgebied een sterke zwelling optreedt die de ademstroom belemmert (het zogenaamde Quincke's oedeem). In zulke gevallen is het geboden om zeer snel in te grijpen. Totdat de medische hulp gearriveerd is, kan een enkel korreltje Apis D30 gegeven worden om de zwelling tegen te gaan. Verder zou het voor de imker een kleine moeite zijn wanneer hij of zij het middel niet alleen thuis bij de hand heeft, maar het ook bij zich steekt wanneer er volken op een afgelegen plek worden gecontroleerd. De kans dat hij of zij het zelf nodig heeft is niet zo groot (al ben je daar nooit geheel zeker van), maar voor een toevallige passant ligt dat misschien anders.

Toepassing Apis D6 bij (vervelende) bijensteken:

5-10 druppels in wat water innemen. Het middel enige tijd in de mond houden. Na enkele uren herhalen. Daarmee doorgaan totdat de overlast duidelijk is afgenomen.

Ook andere toepassingen van Apis

Overigens valt in het genoemde artikel ook te lezen dat het middel Apis soms ook heilzaam kan zijn voor aandoeningen die niets te maken hebben met een bijensteek, maar die wel gelijksoortige symptomen voortbrengen, zoals een rode, pijnlijke zwelling en een verlamd gevoel.

Nogmaals, Apis is geen wondermiddel, maar al met al lijkt het wel een heel wonderlijk middel.

Bronnen

- [1]. BIJEN 12(1): 3-4 (2003)
- [2]. BIJEN 11(5): 154 (2002)
- [3]. Kusse, F.C., Homeopathie 111(3): 8-10 (2000).

Carnicabevruchtungsstation Lemmer

Het bevruchtungsstation Lemmer is geopend vanaf zaterdag .. mei. Tot half augustus kunnen er volkjes worden gebracht. De kosten bedragen €3,- per bevruchtungsvolkje. De bevruchtungsvolkjes kunnen alle dagen van de week worden aangeleverd. Dag en tijd kunnen in overleg worden bepaald. Ook voor het VCI-ombouwproject kunt u bij dhr. H. Töben terecht, 0514-56 23 86 (VCI = Vereniging van Carnica Imkers).

De bijenvolken in Lemmer zijn Sloveense carnica's (03). Alle volken zijn door middel van voederkransonderzoek gecontroleerd op AVB. Alle koninginnen zijn geteeld en geselecteerd op de volgende kwaliteitskenmerken: zachtgeardheid, explosieve ontwikkeling

van het broednest in het vroege voorjaar, zwermtraagheid, poetsgedrag en haaldrift. Er kunnen allerlei soorten bevruchtungskastjes worden gebruikt. Ze moeten worden voorzien van een darrenrooster en naam van de imker.

Volkjes die in een 3- of 6-raamskastje worden aangeleverd, moeten net als voorheen, zijn voorzien van een AVB-negatiefverklaring. EWK's kunnen zonder darrenrooster worden aangeleverd mits deze aan beide zijden zijn voorzien van een glasplaat. Hierbij geldt dat als er een enkele dar wordt aangetroffen de gehele zending wordt geweigerd.

117

Carnicabevruchtungsstation Oost-Nederland 2003

Minder steken en meer honing

Imkers die de moeren op hun stand niet vernieuwen, krijgen elk jaar minder honing en meer steken. Twee van de manieren om moeren te vernieuwen, zijn: overlarven van een raszuivere moer en bevruchten door raszuivere darren. Een combinatie van de twee is natuurlijk nog het best. Beide diensten worden ook dit jaar weer aangeboden door carnicabevruchtungsstation Oost-Nederland in Lonneker. Hier kunt u gratis overlarven van diverse carnicalijnen (Hoffmann, Celle (03) en tegen betaling van €2,- uw bevruchtungskastjes plaatsen. Door de gunstige ligging van het station is de kans zeer groot dat uw moeren met raszuivere darren paren.

Open dag

Op 24 en 25 mei zijn er *Open Dagen* voor imkers en belangstellenden. Op die dagen kunt u van 11.00 tot 17.00 uur de Oostduitse Bienenwagen bezichtigen waarin de carnicavolken gehuisvest zijn, maar ook beelden van kunstenaars uit de streek. Het carnicastation maakt dat weekend namelijk deel uit van de **Kunstroute Lonneker**: een expositie van beeldende kunst op verschillende adressen in Lonneker en directe omgeving. Op de Open Dagen is er gelegenheid tot overlarven en ook zullen er imkerartikelen te koop zijn. Als u de kunstroute wilt fietsen, kunt u starten op de Brink in Lonneker, waar een kaartje van de route verkrijgbaar is.

Contact

Het seizoen van het station loopt van 31 mei tot en met 30 augustus. Als u wilt overlarven of een kastje plaatsen, belt u dan van te voren met de beheerder, **Roelof Waayer, 053-46 12 416**. Het bevruchtungsstation is gelegen aan de Glanerbruggerweg in Lonneker. Als u van de A1 komt, neemt u bij Oldenzaal de afslag naar Enschede (bij de M van McDonalds), neemt u middenin Lonneker de afslag naar links (de Lonneker-molenweg), rijdt deze uit, steekt u de Lossersestraat over (voorrangsweg), en na enkele tientallen meters op de Glanerbruggerweg ziet u aan de linkerkant het carnicastation, goed te herkennen aan de kleurige Bienenwagen die daar staat.

Carnicalijnen van de verschillende Duitse eilanden

Wangeroege

Carnica Troiseck, lijn Celle. Dochter van Zb.-Nr.H. Wolfrum, 17-81-9/2000

Teeltwaarden: honing 116%, zachtmoedigheid 100%, raatzit 108%, zwermduft 105%, poetsduft 117%.

Leverancier van de koninginnen: G. Macha, Göttenborgerstr. 41, 28719 Bremen, 00-49-42 16 36 25 37

Openingstijden: 27 mei t/m 27 augustus 2003. EWK's worden alleen op dinsdag aangenomen.

Laatste aanlevering 12 augustus 2003. Belegstelle voor Bijenkoninginnen, Charlottenstr. 56, 26486 Wangeroege.

U kunt ook uw EWK's op maandag en na afspraak afgeven voor verder transport bij het woonadres van mw. Richter, Marienstr. 59, 26452 Sande en J. Meinjohanns, Hakenweg 7, 26349 Jaderberg, 00-49-17 32 03 75 37. Verder bestaat de mogelijkheid zendingen aan de boot in Harlesiel voor verder transport voor Wangeroege af te geven. Verzendadres Bevruchtungsstation beheerder, Joh. Meinjohanns.

Spiekeroog

Carnica Troiseck, lijn Hoffmann. Teeltwaarden: honing 198%, zachtmoedigheid 134%, raatvastheid 124%, zwermduft 129%, poetsduft 105%.

Openingstijden: 31 mei t/m 9 augustus 2003. EWK's worden dagelijks aangenomen. Verzendadres, Belegstelle voor Bijenkoninginnen, 26474 Spiekeroog, Insel, 00-49-49 76 619 van 17.00-18.00 uur. Bevruchtungsstationbeheerder, Reinhard Andritschke, Sudstr. 14, 31832 Springe, 00-49-50 44 708. Aribert Pril, Bamingstr. 11, 31832 Springe, 00-49-50 44 85 83.

Langeoog

Carnica - Peschetz Teeltwaarden: honing 113%, zachtmoedigheid 127%, raatvastheid 133%, zwermduft 112%, poetsduft 77%.

Openingstijden: 3 juni t/m. 27 augustus 2003.

Laatste aanlevering 5 augustus 2003.

U kunt uw EWK's op maandag of na afspraak afleveren bij de bevruchtungsstationbeheerders K. en B. Nahtz, Heidebarg 7, 21224 Rosengarten, 00-49-41 08 87 71 en bij Hermann Juilfs, In den Schutzengraben 18, 26427 Esens.

En op dinsdag: Op het eiland Langeoog, Herrenhusdunen, 26465 Langeoog.

Bevruchtungsstationbeheerder: B. en K. Nahtz.

Norderney

Openingstijden: 27 mei t/m 27 augustus 2003.

Laatste aflevering: 5 augustus 2003.

Eerste periode: carnica-Varoatoleranzprojet Kirchhain, tot 15 juli 2003.

Teeltwaarden: honing 117%, zachtmoedigheid 114%, raatvastheid 119%, zwermduft 128%.

Tweede periode: carnica Troiseck 1075 (50%), vanaf 16 juli 2003 tot 27 augustus 2003.

Teeltwaarden: honing 132%, zachtmoedigheid 116%, raatvastheid 117%, zwermduft 105%, poetsduft 142%. Bevruchtungsstationbeheerder: Hinrich Lengert, Südvectorbur, Süderstr. 12, 26624 Südbrookmerland, 00-49-49 42 24 14 en Jelle Wielstra, Kanalstr. 3, 26721 Emden, 00-49-49 21 45 666.

De EWK's kunnen tot dinsdag 11.00 uur afgeleverd worden bij het privéadres van H. Lengert.

Dhr. Lengert verzorgt de transporten naar het eiland Norderney en terug naar Südvectorbur.

Just

Carnica Sklenar linie 47/9/24. Teeltwaarden: honing 123%, zachtmoedigheid 116%, raatvastheid 109%, zwermduft 116%.

Openingstijden: 27 mei t/m 26 augustus 2003. EWK's worden alleen dinsdag aangenomen, maar kunnen ook op zondag na 17.00 uur bij de bevruchtungsstationbeheerder Johan Fussy, Eschstr.59, 26680 Strucklingen, 00-49-44 58 91 297 worden afgeleverd. Verzendadres Belegstelle voor bijenkoninginnen, Hafen Just, 26571 Just.

Voor verder informatie en over EWK's en verzameltransporten: Roelof Waaijer, 053-46 12 416.

advertenties

De Immenhof
Alle bijenmaterialen voor
de moderne imker

* Aanbieding:

vuren Spaarkast	€ 93,50 per stuk
5 stuks à	€ 84,50 per stuk

Geopend: Zaterdag van 8.00 - 12.00 en na telefonische afspraak. Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorthuizen, 0342-472837 / 0653182006
info@immenhof.nl / www.immenhof.nl

Overlarven carnica

Tijdens de Open Dag op 7 juni van 10.00-14.00 uur, bij

'De Immenhof' Harremaatweg 36 te Voorthuizen, zal dhr. R. Waaijer teeltmateriaal leveren afkomstig van de carnicateeltlijn Celle.

Inl.: 0342-47 28 37 of E: info@immenhof.nl

Overlarven bij de LLTB

Buckfast en carnica: H.vd. Berg, Gouv.van Sonsbeeklaan 17, 5953 CE Reuver, 077-47 42 587, na telefonische afspraak.

Carnica: P. Elshout, Wilhelminalaan 52, 6114 BH Susteren, 046-44 92 987, na telefonische afspraak. en L. Groetelaars, Burg. van Kempenstraat 18, 5971 AC Grubbenvorst, 077-36 62 569.

Carnica: J.J. Steegh, Brandakkersweg 2, 5971 NX Grubbenvorst, 077-36 61 886. Vanaf 17 mei, na telefonische afspraak.

Carnica: E. Sambeth, Heiberg 7, 6436 CL Amstenrade, 046-44 28 271: 24 mei en 21 juni van 18.00 tot 20.00 uur.

Carnica: M.vd. Boogaert, Bocholterweg 5, 6006 TL Weert, 0495-52 00 80: 17 en 31 mei, na telefonische afspraak.

Buckfast Belangen Verenigd

Alle onderstaande teeltgroepen hebben een licentie bij de Buckfast Belangen Verenigd. Er kan bij deze licentienemers worden overgelarfd op/na de volgende data en plaatsen:

10 en 17 mei Door de regio West van Buckfast Belangen Verenigd zal een workshop koninginnen-teelt worden georganiseerd. Tijdens deze workshop kan er overgelarfd worden. De teeltgroep Marken zal het larfmateriaal beschikbaar stellen.

17 mei Open Dag van de Noordelijke licentienemers (Teeltstation Ameland, Imkerij Erbij, Teeltgroep Fiveldal en Teeltgroep De Hondsrug). Deze open dag

zal gehouden worden in en rond het bijenmuseum 'De Bankörf' van 't Ielgat te Amen 35, aanvang 10.00 uur. Door de Noordelijke licentienemers zal worden overgelarfd van hun bekende lijnen. Verder staan op het programma o.a. demonstraties kunstmatige inseminatie. Voorts wordt er een gratis informatieboekje uitgegeven.

7 juni Open dag bij De Immenhof (Voorthuizen). Deze Open Dag zal geheel in het teken staan van de koninginnenteelt. De teeltgroep Marken (Buckfast) en Roelof Waaijer (carnica) zullen deze dag larven beschikbaar hebben van de lijn Celle.

Inl.: De Immenhof, 0342-47 28 37.

9 juni (tweede Pinksterdag) Open Dag van 't Ielgat (Amen). Tijdens deze open dag zullen de volgende licentienemers larfmateriaal verstrekken: Teeltgroep De Hondsrug, Imkerij Erbij en Teeltgroep Fiveldal.

Inl.: 't Ielgat, 0592-38 93 49.

14 juni Bijenmarkt van Leiden. De Teeltgroep Marken zal aanwezig zijn met larven van een aantal van hun bekende lijnen.

Teeltstation Ameland Bij het teeltstation Ameland zijn, na telefonische afspraak, larven beschikbaar van verschillende Buckfastlijnen. Contact opnemen met G.v.d. Velde, 050-54 21 794.

Imkerij Erbij Na telefonische afspraak, 0596-53 37 72, kunt u het gehele seizoen bij Joost Peschier terecht voor larven.

Imkerij Immenhof (Molenhoek/Heumen) Op telefonische afspraak zijn Buckfastlarven beschikbaar, 024-35 84 543.

Teeltgroep Fiveldal A.H. de Witt, 0598-42 22 93. Gedurende het gehele seizoen zijn hier, na afspraak, larven beschikbaar.

De Hondsrug Na telefonische afspraak heeft R. Jonker, 0592-26 14 99, larven voor u beschikbaar van verschillende Buckfastlijnen.

Teeltgroep 2000 Cees Haans, 013-45 63 563. Op dit adres zijn, na telefonische afspraak, larven beschikbaar van verschillende Buckfastlijnen.

Nieuws van het VCI

Gerrit Freije, secretaris Vereniging van Carnica Imkers
 Gebleken is dat er ruime belangstelling is om lid te worden van de Vereniging van Carnica Imkers. Dit heeft het bestuur een extra stimulans gegeven om voortvarend op de ingeslagen weg voort te gaan. Het bestuur heeft stappen gezet om de vereniging vaste vorm te geven. Het betreft de uitwerking van de doelstelling van de vereniging, namelijk het bevorderen van het imkeren met de carnica-bij. Concreet is nu gestart met twee projecten.

Ten eerste: het samenstellen van een inventarisatie-rapport over de carnica-bij in Nederland. In dit rapport zal zo veel mogelijk informatie over het carnica worden opgenomen. Onder andere de raskenmerken, herkomst, carnicalijnen, carnica-imkers en -telers, bevruchtungsstations enz.

Ten tweede: om de overgang naar de carnica-bij mogelijk te maken wordt dit seizoen gestart met het ombouwproject. Dit project maakt het voor niet-carnica-imkers mogelijk om hun bijenbestand om te bouwen naar carnica's. Imkers in het bezit van raszuivere carnica-bijen zijn de imkers die op carnica willen overgaan hierbij behulpzaam.

Een project waar veel van wordt verwacht. Het brengt immers de carnica-imkers bij elkaar, waardoor in verenigingsverband een goede binding zal ontstaan. En wat is er nu mooier dan om op zo'n positieve manier met elkaar te werken aan een toekomst met perspectief voor de Nederlandse hobbyimkerij! Met de zachtmoedige carnica is imkeren voor velen een plezier, of kan dat worden.

Belangstellenden kunnen bij de secretaris van de VCI nadere informatie aanvragen, 050-40 92 584 of E-mail: gfreije4@freeler.nl De informatie zal per post of E-mail worden toegezonden.

Bij gepraat (15)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

De aanhoudende berichten over de aantallen niet overwinterde bijenvolken beginnen verontrustende vormen aan te nemen. Om een goed beeld te krijgen zou ik de secretarissen van de afdelingen willen verzoeken in de afdeling een inventarisatie onder de leden te houden en de resultaten en bijzonderheden aan ons secretariaat door te geven. Een veel gehoorde opmerking is dat de niet-overwinterde volken in aanvang voldoende sterk waren, maar dat de jonge bijen door de varroabesmetting het loodje hebben gelegd en dat bij of na inwintering de volkssterkte flink is teruggelopen door een tekort aan jonge winterbijen.

- Onze studiedag, gehouden op 15 februari jl. kenmerkte zich o.a. door een goede sfeer, leuke discussies en een goede begeleiding door de zoons van Arno Kok bij het internetten. Aan de hand van een overzicht van te bezoeken webadressen werden vele interessante onderwerpen aangeboord. Aan de hand van een PowerPointpresentatie over bestuivende insecten werd uiteengezet hoe een presentatie kan worden verzorgd. Ton Thissen liet zien hoe het blad BIJEN tot stand komt en hield een enquête. Beschikbare documentatie en videomateriaal voor de afdelingen werden getoond.
 - Op 27 februari bezocht ik de afdeling Oldenzaal waar dhr. Erol Yilmaz een lezing hield. (zie ook 'Bij gepraat 12' in BIJEN 12(1): .. (2003).
 - De algemene jaarvergadering op 1 maart 2003 verliep vlot, met een goede inbreng van de aanwezigen. Door met een strakkere jaarplanning te gaan werken zullen we trachten de stukken volgend jaar wat sneller aan te leveren. Met enkele kleine aanmerkingen werd het verslag van de algemene ledenvergadering en het jaarverslag 2002 goedgekeurd. Op voorspraak van de kascommissie werd de jaarrekening goedgekeurd en het bestuur decharge verleend. Het positieve jaarsaldo zal bij de reserve worden bijgeboekt. Volgend jaar bestaat de kascommissie uit de leden dhh. Vorkink afd. Groenlo, Kaalberg afdeling Liemers, en als reserve Hogebrug afd. St. Isidoriushoeve. Blij ben ik dat de algemene ledenvergadering zich uitgesproken heeft over verder onderhandelen met de overheid over bestrijding van Amerikaans Vuilbroed, waarbij de maximale inzet van de imkerorganisaties een preventieve rol speelt en de overheid de bestrijding voor haar rekening neemt. Onafhankelijk van wat de uitkomst van het overleg ook mag zijn, het signaal dat de imkers van de ABTB zich zorgen maken over de toekomst en hiervoor in verhouding tot de contributie een behoorlijk financieel offer wensen te brengen kan de overheid niet naast zich neerleggen. Vóór december 2003 zullen wij trachten duidelijkheid te verkrijgen of de goedgekeurde bijdrage van €3,- ook daadwerkelijk aan de leden doorberekend dient te worden.
- Na een goede discussie waarin verschillende standpunten werden uitgewisseld heeft de vergadering met een duidelijke

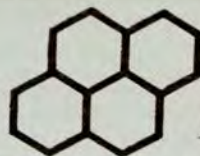
lijke meerderheid gekozen voor een, zo werd het omschreven, meer eigentijdser bijenblad met 8 pagina's kleurendruk. Wanneer dit vernieuwende signaal ook door de algemene ledenvergaderingen van de drie overige partners in BIJEN wordt overgenomen kan het maandblad gezien worden als een goed promotiemiddel. Ook voor dit besluit geldt dat wij u vóór december 2003 zullen berichten of een verhoging m.i.v. 2004 doorgang zal vinden. Los van de eerdergenoemde 'toeslagen' bedraagt de afdracht aan ABTB voor 2004: gewone leden €14,- + €4,54 voor afdracht PPO-Bijen, jeugdleden €9,- + €4,54 afdracht PPO-Bijen.

Met instemming van de algemene vergadering heeft dhr. Jan Ligter i.v.m. zijn 50-jarig lidmaatschap en zijn grote en trouwe bijdrage voor de afdeling Blaricum-Laren de gouden speld ontvangen. Met de voorbeeldfunctie die dit lid heeft getoond wordt de imkerij gediend. Waardering voor inzet is dan op zijn plaats. Alhoewel er geen kandidaten waren gesteld voor het bestuur was de herbenoeming van A. Doornink en ondergetekende en de hierbij onderzochte motiverende ondersteuning d.m.v. een applaus zeer plezierig. In goede gezondheid hoop ik u tenminste nog een zittingsperiode te kunnen bijpraten.

Daar er nog wat onduidelijkheden waren omtrent de ledenaantallen per peildatum 1-1-2002 en 1-1-2003 worden de prijzen verbonden aan de afdelingen die procentueel en in aantal het hardste zijn gegroeid op een later tijdstip uitgereikt. Over het op 6 september geplande uitstapje kan ik mededelen dat er een bezoek gebracht zal worden aan de bijenstal van de afdeling Blaricum; de bijenstal van de universiteit van Utrecht zal worden bezocht waar een lezing wordt gehouden door mevr. Frouke Hofstede met als onderwerp: angelloze bijen en het onderzoek dat het instituut hieraan doet. Aansluitend zal een bezoek worden gebracht aan de zeer mooie botanische tuinen van de Universiteit. Bij lezing van dit artikel is nadere informatie over opgave en verschuldigde betaling bij deelname bij uw secretariaat bekend. Daar wij tijdig een bus dienen te reserveren is snelle opgave gewenst! Langs deze weg wil ik de vertegenwoordigers van de ANI, Dhr. D. van Houwelingen, Bond van Bijenhouders ZLTO, dhr. J. Beekman en LLTB, dhr. G. Linders danken voor hun komst en inbreng.

In de rondvraag meldde dhr. Beekman dat bij voldoende deelname in september een cursus honingkeurmeester zal worden georganiseerd, kosten €175,-. Terug kan worden gezien op een actieve en betrokken vergadering. De leden van de drachtplantencommissies zou ik willen adviseren eens bij de afdeling voorlichting van hun provincie langs te gaan. U kunt hier gratis en voor niets een schat aan informatie en adressen ontvangen. Voorbeelden van de provincie Gelderland waren ter vergadering aanwezig. Ten behoeve van enige coördinatie is het van belang dat u uw voorgenomen plannen ook meldt bij ons bestuurslid dhr. G. Hollander.

Mededelingen over de hierna te noemen bijeenkomsten zal ik u in een volgende bijdrage geven: 4 maart Federatie-overleg, 7 maart bestuursvergadering, 8 maart terugkomdag bijenteeltleraren Bostel, 10 maart bijeenkomst Geldermalsen met SBI, 15 maart landelijke drachtplantencommissie, 22 maart Algemene Ledenvergadering LLTB, 29 maart Algemene Ledenvergadering VBBN.

LLTB

Limburgse hoogwaardigheidsbekleders actief in het groen

Peter Elshout

Ter gelegenheid van haar 75ste verjaardag heeft de Bond van imkers van de LLTB 98 honingbomen (*Sophora japonica*) aan de Limburgse gemeentes geschenken. Dat betekende dat menig burgemeester en vele wethouders op verzoek van de imkerij even de armen uit de mouwen moesten steken om een boompje op te zetten. Radio, tv, dag- en weekbladen, maar ook vakbladen voor de tuinbouw deden verslag van de bijna chirurgisch geplande ingrepen om een boom te planten. Heel veel kinderen hebben op een feestelijke manier de goede voor-nemens voor meer levend groen kunnen aanschouwen. Sommigen van hen mochten de hoge ome een handje meehelpen.

Door de invallende vorst op 8 december moesten iets later geplande plantingen uitgesteld worden. Dat hield ook in dat meerdere hoogwaardigheidsbekleders t.g.v. gemeentelijke herindelingen en wisselingen van de wacht op grond van gemeentelijke verkiezingen afvielen. De organiserende imker was weer bij af en moet na de vorst, als de grond weer ontdooit is, een nieuwe boba mobiliseren om de klus te klaren. De ingekuilde bomen staan voor onbepaalde tijd ergens in zijn tuin geparkeerd, wachtend om alsnog ergens op een geplande plaats in gemeentelijke grond te worden geplant. De op 25 november 2002 officieel als eerste geplante honingboom heeft een wel heel bijzondere plaats gekregen: recht voor het enige provinciale gouvernementsgebouw dat ons land kent. U weet toch, dat alleen de Limburgse commissaris van de koningin het voorrecht heeft gouverneur genoemd te worden.

Gedeputeerde Driessen mag onder de kritische blikken van bestuursleden van de Limburgse imkersbond zijn kunnen tonen bij het planten van een *Sophora japonica*. Een ereplaats recht tegenover de hoofdingang van het Limburgs Gouvernement.

Boekje 'Korfvechten'

Roel ten Klei, Afdeling Handel VBBN

Het heeft even geduurd, maar op vrijdag 7 maart jl. kon de voorzitter van de VBBN, Jos Plaizier, het eerste exemplaar van het boekje 'Korfvechten' overhandigen aan de auteur Toon Brekelmans (op foto links).

De heer Brekelmans heeft, toen Roel ten Klei hem benaderde over de heruitgave van zijn boekje, spontaan en belangeloos zijn medewerking toegezegd waarvoor Jos Plaizier hem bedankte, want mede door deze belangenloze inzet kon de VBBN het boekje tegen een redelijke prijs opnieuw uitgeven. Inmiddels hebben al vele honderden exemplaren hun weg gevonden naar geïnteresseerde imkers en niet-imkers. Er blijkt dus een goede belangstelling voor dit werkje te zijn en op deze wijze draagt de VBBN haar steentje bij om dit oude ambacht weer opnieuw in de belangstelling te brengen.

Verslag studiedag ZLTO

Aat Rietveld

De studiedag van 9 november 2002 had als thema: 'Bestuivende insecten'.

Inleiding door de voorzitter

Voorzitter Jo Jansen opende de dag met een verklaring van de keuze van het onderwerp. Het leek een goed idee

aan te sluiten bij het themanummer van BIJEN van oktober 2002 over insectenvriendelijk tuinieren. Imkers behoren iets te weten van alle bestuivende insecten. Ze kunnen dan de discussie aangaan met mensen die de honingbij alleen maar zien als een concurrent van andere insecten en zo een ongewenste gast in natuurgebieden. De belangstelling voor insecten en bijen neemt toe. Voor de imker de gelegenheid om bij die interesse aan te sluiten. De bestuiving in de natuur en van land- en tuinbouwgewassen gebeurt niet alleen door de honingbij maar ook door talloze andere insecten. Alle bestuivende insecten verdienen zorg en aandacht, ook van ons als imkers. Als het slecht gaat met solitaire bijen dan is er iets mis met de biotoop waarvan ook onze honingbij afhankelijk is.

Veel belangstellenden

De studiedag werd bezocht door 190 belangstellenden uit het hele land. Ongeveer 50 mensen verleenden diensten om deze dag tot een succes te maken: lezingen, keuren van honing, was en mede, verzorging van de workshops en parallelprogramma. Voor de keuring van vlechtwerk was er slechts één inzender. De keurmeester, Toon Brekelmans riep anderen op volgend jaar van de partij te zijn en maakte reclame voor de juist verschenen herziene uitgave van zijn boekje 'Korfvechten' (te koop in het Bijenhuis). Onovertroffen waren de dames en heren die voor de lunch en de drankjes zorgden. Dit alles in een voortreffelijke locatie, Helicon te Bostel.

Lezingen, de kern van het programma

Zoals gewoonlijk bestond de kern van het programma uit een viertal lezingen die via een rouleersysteem konden worden bezocht.

De lezing over 'solitaire bijen' werd gegeven door de heer Pieter van Breugel die bekend staat om zijn grote kennis die hij met veel humor op zijn collega insectenvrienden probeert over te brengen.

Graag gezien vanwege de grote aaibaarheidsfactor zijn de 'vlinders' die belicht werden door de heer K. Bierman. Maar behalve aaibaar vervullen ze ook een belangrijke bestuivende taak in de natuur.

De heer Roos vertelde iets over een nauwe verwant van onze honingbij, de 'hommel'. Commercieel inzetbaar maar ook in de natuur van groot belang.

En dan de 'vliegen en de wespen' die door W. van Steenis ten tonele werden gevoerd. Ook zij spelen een rol bij bestuiving van bepaalde gewassen.

Workshops

Ook dit jaar waren er veel stands: De IVN die voor de 2e keer onze gast was, PPO sector Bijen en de redactie van het maandblad BIJEN. PPO-Bijen gaf vooral aandacht aan de (al dan niet vermeende) concurrentie tussen honingbijen en solitaire bijen. Hoe eenvoudig het is om 'solitaire bijen' in je eigen omgeving te huisvesten liet de heer Hoefnagels zien met voorbeelden van nestgelegenheid. Ook het parallelprogramma was goed verzorgd. Onder leiding van mevrouw H. Vroegop werden kaarten gemaakt terwijl de heer F. Dysels de belangstellenden inwijdde in het geheim van het wasfiguren maken. Het 'pollenallergieonderzoek' van het Elkerlickziekenhuis die het werk van onze collega imker, de heer Blaauw, voortzet gaf een goed inzicht in het onderzoek naar pollen in de lucht. De 'Vrienden van de Ambrosiushoeve' stimu-

leerden de imkers die nog geen lid van hun vereniging zijn dit wel te worden.

Je neemt er wat van mee ...

De traditionele loterij bracht een aantal prachtige prijzen. Dit onderdeel duurde andere jaren te lang, vandaar dat er nu vaart in werd gezet. Voor de imkers die producten hadden laten keuren, was er de uitslag en een rapport van de jury. Iedereen kon gebruik maken van de handel van de firma DEVO uit Tilburg en van echtpaar Meddeler uit Montfoort. Ook werden bij inschrijving korven en kasten verkocht.

Voldaan huiswaarts

Over deze studie dag geen onvertogen woord. Voor ieder was er iets te doen of te leren. Naast het horen en zien was ook het ontmoeten een belangrijk onderdeel van de studiedag van de Bond van Bijenhouders. Het bestuur en de studiedagcommissie kan tevreden zijn.

Van de bestuurstafel

J. Beekman

Het bondsbestuur vergaderde op 22 januari en 26 februari 2003 in het huis van de ZLTO te Tilburg.

Drachtplanten

De VBBN heeft te kennen gegeven niet meer mee te doen met het Landelijk overleg drachtplanten. Wij betreuren dit daar er door de leden van de VBBN een behoorlijke inbreng in deze commissie was. De Bijenhoudersorganisaties ABTB, ANI, LLTB en ZLTO hebben besloten om toch met dit overleg door te gaan gelet op het belang hiervan. De heer De Waardt zal voorlopig als voorzitter van deze commissie fungeren.

Honingcommissie

De commissie bestaat uit leden van de ANI, VBBN en twee vertegenwoordigers uit de zogenaamde zuidelijke bonden. De commissie is voornemens om een honingkeurmeester cursus te organiseren in het najaar van 2003 (zie elders in dit nummer). Ook staat een Landelijke honingkeuring op het programma voor dit jaar. Indien het volgens plan verloopt zal deze keuring op de studiedag van de ZLTO, tweede zaterdag in november, worden gehouden. Ook hier verschijnen te zijner tijd mededelingen van in BIJEN.

Scannen van 'het Groentje' en BIJEN

Het bestuur van de VBBN heeft bij de mede-uitgevende partners ABTB, LLTB en de ZLTO, geïnformeerd of er bezwaren zijn om BIJEN te scannen en op de site van de VBBN te plaatsen. Wat 'het Groentje' betreft hebben de andere organisaties geen zeggenschap. De drie organisaties hebben het bestuur van de VBBN laten weten dat er geen bezwaar is, mits dat de jaargang een jaar oud moet zijn.

Bijengezondheidszorg

Door het bestuur is de commissie Bijengezondheidszorg ingesteld. Voor deelname aan deze commissie is een oproep gedaan tijdens de kringvergaderingen. Daar is goed op gereageerd en de commissie is van start gegaan op 13 februari 2003. Het bondsbestuur is op 22 januari jl. akkoord gegaan met de installatie. De heer Rietveld is de voorzitter van deze commissie.

Verkoop boeken uit de bibliotheek van de Bijenhoudersbond ZLTO

De inschrijving van belangstellenden voor de verkoop is in volle gang. Er hebben zich heel wat kandidaatkopers gemeld. De verdere afhandeling verloopt volgens plan.

Bestuivingsvergoeding bijenvolken

De voorgestelde adviesprijs voor het plaatsen van bijenvolken in het fruit is door de fruitteeltorganisatie, NFO, verworpen. Deze organisatie wil de al jaren bestaande bedragen handhaven. Bij het schrijven van dit stuk was er verder nog niets bekend. Er zal op korte termijn overleg gevoerd worden door de bijenteeltorganisaties.

Gelet op de inzendingstermijn van berichten in BIJEN worden de gegevens op de website's van de organisaties geplaatst.

Jaarvergadering van de Bond

Natuurlijk zijn door het Bondsbestuur de nodige voorbereidingen getroffen voor deze vergadering. De agenda is opgesteld, waarin geen contributieverhoging opgenomen is voor het jaar 2004.

Het Bondsbestuur zal een verandering ondergaan.

J. Beekman is aftredend en niet herkiesbaar. Hij zal nog een jaar aanblijven voor het eventueel inwerken van een nieuw bestuurslid en vertrekt dan uit het Bondsbestuur in april 2004. Het is natuurlijk zaak dat de verenigingen eens kijken in hun geledingen of er voor het Bondsbestuur geschikte kandidaten zijn. Vermoedelijk treedt er nog een Bondsbestuurslid af en hebben we twee vacatures. Dus de vraag aan de besturen van de plaatselijke verenigingen is: meldt eventuele kandidaten aan bij het huidige Bondsbestuur. Dit is een dringende oproep gelet op de zeer belangrijke zaken die de nodige aandacht vragen, en die door ons allen moeten worden opgelost! Meldt u. Verder zal in de Jaarvergadering gesproken worden over het beleidsplan, afhandeling bibliotheek, de rekening 2002 en de begroting voor 2004. Er zal ook gestemd worden over een voorstel ingediend door de kring Noordost-Brabant.

Tuinidee te 's-Hertogenbosch

Dit evenement is gehouden van 19 tot en met 23 februari 2003. Het is één van de projecten waarvan het Bondsbestuur vindt dat wij daar aan mee moeten doen, uit het oogpunt van PR.

Of het rendement oplevert in de vorm van nieuwe leden weten we niet, maar het promoten van de imkerij in Nederland is het zeker waard. Er zijn ± 21 vrijwilligers bij betrokken die de stand opbouwen en bemensen. Het Bondsbestuur is dank verschuldigd aan deze vrijwilligers voor hun inzet. Het zijn drukke dagen maar wel gezellig. En praten kunnen onze imkers als het over de bijen gaat. Voor meer informatie over het bovenstaande kunt u contact opnemen met het secretariaat, 013-58 36 350 of via onze site www.bijenhouders-zlto.nl.

Sterfte onder bijenvolken 2002-2003

Piet Jager

Romée van der Zee

In het najaar van 2002 werd duidelijk dat verschillende imkers een aanzienlijk deel van hun bijenvolken verloren. Steeds werd beschreven hoe deze volken in juli nog op goede sterkte waren, een mooie dracht binnenhaalden, maar vervolgens in omvang snel afnamen. De oorzaken zijn nog onvoldoende achterhaald. Een belangrijke vraag is, of deze schade zich maar in een enkel geval heeft voorgedaan, of dat het een grotere omvang betreft.

De internetsite *Bijenhouden.nl* van de VBBN en het blad 'BIJEN' willen daarom een poging doen daarover enige cijfers te verzamelen. Daarbij beperken wij ons tot de Nederlandse situatie. Wij hebben daarvoor uw medewerking nodig, ook als u zelf geen schade geleden heeft.

Het is de bedoeling dat u een korte vragenlijst invult, die vervolgens anoniem wordt verwerkt. Om die reden hebben wij geen vragen opgenomen waardoor u als persoon herkenbaar zou kunnen zijn.

Op deze wijze hopen wij inzicht te krijgen in vooral:

1. De omvang van het verlies aan bijenvolken voor de inwintering.
2. De omvang van het verlies na de uitwintering.
3. Het al dan niet bestaan van een relatie met een bepaalde regio, een bepaald bijenras of bestrijdingsmiddelengebruik.

Indien u deze vragenlijst op het internet kunt invullen, dan worden uw gegevens onmiddellijk verwerkt. Dit bespaart veel werk. Ga hiervoor naar de volgende url:

<http://www.bijenhouden.nl/uitwintering2003.asp>

Indien dit niet mogelijk is, verzoeken wij u uw antwoorden op dit uitneembare formulier te schrijven en te sturen naar het adres vermeld onderaan deze vragenlijst. Na verwerking van de gegevens zullen wij, zowel op het Imkerforum als in het blad BIJEN, verslag doen van de resultaten.

Inleiding:

Geef zo mogelijk bij iedere vraag een passend antwoord.

Deze vragenlijst betreft alleen bijenvolken die omstreeks 1 augustus 2002 **tenminste 6 ramen goed bezetten**.

Situatie vóór de inwintering

1. Hoeveel volken met tenminste 6 bezette ramen, verzorgde u begin augustus 2002?
2. Heeft u in de periode van begin juli tot eind september 2002 bij uw volken een opmerkelijk sterke terugloop van de volkssterkte geconstateerd?
3. Hoeveel volken zijn er in die periode verloren gegaan?
4. Hoeveel sterk teruggelopen volken hebt u voor de inwintering verenigd?
5. Tot welk ras behoorden de in deze periode verdwenen, dode of zwakste volken?

Inwintering

6. Hoeveel volken met een bezetting van minimaal 6 ramen bijen hebt u in 2002 ingewinterd ?
7. Hoeveel volken namen de wintervoeding niet goed op?

Situatie na de uitwintering

8. Hoeveel volken hebben de winter niet overleefd, maak onderscheid in:
 - 8a. Hoeveel volken daarvan zijn als geheel volk dood terug gevonden tussen de raten?
 - 8b. Hoeveel volken (kasten of korven) waren daarvan na de winter geheel - of op een handje bijen na - ontvolkt, terwijl er toch voldoende verzegeld voer aanwezig was? Zo mogelijk met resten van een broednest?
9. Hoeveel volken bezetten omstreeks 1 april 2003 minder dan 6 ramen met bijen?
10. Tot welk ras behoorden de in de winter verdwenen, dode of zwakste volken?
11. Tot welk ras behoorden de goed uitgewinterde volken?